

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄ

ԱԶԱՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ

azatagrum@netsys.am ; հեռախոս՝ (010) 51 61 68 , 52 21 28

Քիվ
Ա
22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
2005

ԲԱՐԻ ԵՐԹ

Ձեր ձեռքում է «ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄ» թերթի անդրանիկ թիվը: Դեռ առիթ կունենանք ավելի մանրամասն խոսելու նրա խնդիրների և առանձնահատկությունների մասին: Իսկ հիմա խոսենք անվանման մասին՝ թե ո՞ւմ, ինչի՞ց և ինչպիսի՞ք ԱԶԱՏԱԳՐՄԱՆԸ պիտի նպաստի մեր թերթը:

Հրատարակիչները Ձեզ առավելապես հայտնի են որպես «Ազատագրված տարածքների պաշտպանություն» հասարակական նախաձեռնության գործիչներ: Ճանաչելով նրանց, Դուք կարող եք ենթադրել, թե խոսքը գնալու է մեր՝ բոլոր առումներով մեծ հայրենիքն ազատագրելու, նրա արդեն ազատագրված հատվածները չկորցնելու մասին: Իհարկե, չեք սխալվում: Սակայն, «ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄ»-ը չի սահմանափակվելու ազգային մեկ կամ մի քանի հիմնախնդիրներով, որքան էլ դրանք կարևոր և հրատապ լինեն: Թերթի էջերում քննության առարկա է դառնալու հայությանը հուզող յուրաքանչյուր հարց: Ձևակերպվելու են ազգային գաղափարներ և նպատակներ, նաև՝ կազմակերպական խնդիրներ: Ներկայացվող դիրքորոշումները հակադրվելու են քաղաքական դաշտում և մամուլում տարածված բոլոր այն տեսակետներին, որոնք պայմանավորված են գործիչների և կազմակերպությունների խմբակային շահերով և օտարահաճությամբ:

Ավելին. մեր թերթի բովանդակությունը պարունակելու է «ազատագրում» բառի շատ ավելի լայն իմաստ: Այն է՝ հայ մարդու ազատագրման խնդիրը, որը, նախևառաջ, հոգեմորոգության և ինքնամաքրման խնդիր է: Մենք ուզում ենք արժանավորապես և ճշմարտորեն ժառանգողը դառնալ մեր ազգային հոգևոր այն հարստությունների, որոնց յուրացումը հեղափոխում է մարդկային աշխարհը և այն վերածնվում է, ազատագրվելով հին մարդուց և նվաճելով նորը, ուժեղը, ազատը:

Հայ մարդն իրավունք չունի իր այսօրվա դժվարությունների, ձախողությունների և պարտությունների համար մեղադրել միայն թշնամուն կամ օտարին, իշխանությանը կամ օլիգարխներին: Հայն իր երկրի տերն է, հետևաբար նա է թշնամու հաջողությունների ու իշխանության կամայականությունների գլխավոր պատասխանատուն: Եթե այսօր Հայաստան երկրում կան չլուծված հարցեր, անարդարություն և անբարոյություն, ապա պատճառը պետք է փնտրենք մեզանում:

Որքան էլ որ մարդ արարածը չի կարող կատարելապես ազատ լինել, այնուամենայնիվ, նա օժտված է ընտրության իրավունքով: Ամեն պահ մենք ընտրում ենք չարի ու բարու, եսամոլության ու անձնվիրության, նյութականի և հոգևորի, մոլորության և ճշմարտության միջև: Այս ամենօրյա ընտրությունից են կախված մեր գաղափարական անկեղծությունն ու գործնական նվիրումը:

Ինչպես մեր ազգային ընթացքի բոլոր վճռորոշ պահերին, այսօր էլ մենք սխրանքի ունակ մարդկանց կարիքն ունենք: Մեր թերթն այդ մարդկանց հայտնաբերելու և միավորելու խնդիր ունի: Չէ՞ որ առանց միասնության պարզապես չեն կարող լուծվել ազգային ներուժի մեկտեղում պահանջող, բազմաբարդ ու հրատապ մեր խնդիրները: Մարմնական կրքերի ու վախի կապանքներից ազատ անհատներն են միայն, որ ունակ են իսկական նվիրումի, ունեն լուսավոր միտք և ազատ կամք, կարող են ստանձնել ազգային պատասխանատվություն:

Միասին պետք է բացահայտենք մեզ կաշկանդող վախերը, խանգարող կրքերը, շեղող մոլորությունները, ազատվենք նյութական կախվածություններից, ազատագրվենք հոգով և մտքով, և այդժամ կազատագրվեն մեր երկիրն ու ժողովուրդը, և, հնարավոր է, մեր օրինակով կլուսավորենք համայն մարդկության ուղին:

Ահա այսպիսի բարդ, բայց և միաժամանակ շատ պարզ նպատակ ենք հետապնդում՝ նաև այս թերթով: Բարի երթ մաղթենք նրան ու բոլորին:

«Ազատագրում»-ի պոտենցիալ ընթերցողների մեծամասնությունը մտահոգ է երկրի ճակատագրով և նույնիսկ ինչ-որ իմաստով կազմակերպված է: Թերթի խնդիրն է ավելի խորացնել իր ընթերցողներին միավորող գաղափարական ընդհանրությունը և կազմակերպական որակը: Հետևաբար նպատակահարմար համարեցինք, որպեսզի մշտական խորագրերը ներկայացվեն օրակարգային հարցերի ձևով: «Ազգային օրակարգը» դրանցից առաջինն է: Ինչո՞ւ է այն այդպես կոչվում և ինչո՞վ է տարբերվում, ասենք, «քաղաքական օրակարգից»:

Հայկական իրականության առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ բազմաթիվ ազգային հիմնախնդիրներ, այս կամ այն պատճառով, այդպես էլ չեն դառնում հանրության քաղաքական երկխոսության նյութ: Ուրիշները քաղաքական օրակարգ են ընդգրկվում ուշացումով, երբ դրանք չնակատելու տալն ու խուսափելն այլևս անհնար է դառնում: Բացի այդ, քաղաքական կրքոտ վեճերից շատերն, իրենց հերթին, ազգային տեսակետից ուղղակի անհիմաստ են: Տպավորություն է ստեղծվում, թե պետության քաղաքական համակարգը և հայ ազգը բոլորովին տարբեր, միմյանցից անկախ և միմյանցով չպայմանավորված գործող անձինք են:

Մենք առաջիկայում կփորձենք ավելի խորը վերլուծել վերոհիշյալ իրողության պատճառները: Իսկ հիմա միայն արձանագրենք փաստն ու տեղեկացնենք, որ մեր «ազգային օրակարգում» քննության նյութ կդառնան հայության համար իրապես կարևոր և առաջնահերթ հիմնախնդիրները, իսկ միջկուսակցական պայքարի աղմկահարույց հարցադրումների վերաբերյալ մեր դիրքորոշումները կներկայացնենք հաջորդ` «քաղաքական օրակարգում»:

ԱՆՆՊԱՏԱԿ ԳՈՅՈՒԹՅԱՆ ՏԱՍՆԱՄՅԱԿ

Ինչո՞վ է հայ ժողովուրդը զբաղված հետպատերազմյան տարիներին: Դժգոհում է կյանքից, մեղավորներ փնտրում, երբեմն ինչ-որ բան է պահանջում, ինքն էլ հաճախ չհավատալով, որ իր պահանջը մի օր կկատարվի: Բայց ո՞րն է նրա նպատակը: Չկա: Չգիտենք: Ավելի քան տասը տարի է, ինչ հայ ժողովուրդը չի հետապնդում ոչ մի նպատակ: Նա, որպես գործող անձ, հեռացել է քաղաքական ասպարեզից, այն թողնելով պատեհապաշտ քաղաքական գործիչներին:

Այդպես չէր 1988 թ. և հաջորդող տարիներին: Այն ժամանակ` ԽՍՀՄ-ի քայքայման նախօրյակին, երբ վերացան որոշ սահմանափակումներ, հայ ժողովուրդը որոշակի քաղաքական ծրագրերով հանդես գալու հնարավորություն ստացավ: Խոշոր հաշվով դրանք չորսն էին:

Առաջինը` **Ղարաբաղի ազատագրումն** էր: Պարզ է, որ այն հայրենիքի ազատագրման և միավորման շատ ավելի մեծ ծրագրի մի մասն էր: Տասնամյակներ շարունակ այդ ծրագիրը սառեցված մնաց, մինչև որ հնարավոր դարձավ կյանքի կոչել դրա առավել հեշտ իրականացման հատվածը` հայաբնակ Արցախի վերամիավորումը:

Այդ օրերին ձևական դարձած ԽՍՀՄ իշխանության հակազդեցությունը հայերի միավորման պահանջին վերակենդանացրեց մեր երկրորդ` **անկախության** պահանջը: Ղարաբաղյան շարժման ծնունդն ինքնին, արդեն նշանակում էր, որ մենք անկախ ենք: Ու թեև ի

սկզբանե ձևական անկախությունը նպատակ չէր համարվում, սակայն փաստացի անկախության աճող աստիճանը, վաղ թե ուշ, պետք է հանգեցներ դրա ձևական ամրագրմանը:

Իհարկե, այս զույգ նպատակները նույնպես հարվածում էին ԽՍՀՄ հիմքերին, և, գոնե այդ պատճառով, համահունչ էին նրան տապալել փորձող Արևմուտքի նպատակներին: Սակայն դրանք գերազանցապես ազգային էին թե՛ իրենց էությանը, թե՛ ծագումով: Փոխարենը` ազգային հիմնավորումից զուրկ էին մյուս նպատակները, որոնք դրսից էին ներմուծվել, բխում էին Արևմուտքի «արժեհամակարգից» և նրա գերիշխանությունն էին հաստատում սոցիալիստական ճամբարի ամբողջ տարածքի վրա: Որքան էլ որ տարօրինակ հնչի, բայց հենց այս օտարածին նպատակները հայությանը պարտադրելու համար Ղարաբաղյան շարժումը վերանվանեցին Համազգային:

Օտարածիններից էր հայ ժողովրդի որդեգրած երրորդ նպատակը` **բազմակուսակցականությունը**: Այն սկզբում կոմունիստական միակուսակցության դեմ ժողովրդին միավորող գործոն էր, ժողովրդի ստվար հատվածի համար քաղաքական կյանք մուտք գործելու միջոց: Սակայն ավելի ուշ բազմակուսակցությունը վերածվեց ազգային պառակտման միջոցի` պարտաճիգ հող ստեղծելով իշխանատենչ խմբավորումների համար:

Ի վերջո, չորրորդ նպատակն էր **ապապետա-**

Կանաչունը: Այն գրգռում էր շատերի նյութապաշտությունը և ավելի հարուստ կյանք էր խոստանում ինչպես առանձին ձեռներեցներին, այնպես էլ հասարակությանն ընդհանրապես: Թե որքանով ենք այսօր հարուստ, տեսնում ենք: Մինչ այդ, ապապետականացման միջոցով լուծվեց կոմունիստական վարչախումբն իրական իշխանությունից զրկելու խնդիրը, իսկ սեփականության վերաբաշխման մանդատը հանձնվեց նոր ձևավորվող վերնախավին:

Այսօր շատերը հետին թվով դժգոհում են սահմանված նպատակներից: 1988-ին շարժման մասնակիցներից քչերն էին պատրաստ Արցախի համար վճարել այն գինը, որը փաստացի վճարվեց մինչև 1995թ.: Ուրիշներն անիծում են անկախությունը և սեփականաշնորհումը, որովհետև դրան հաջորդել է իրենց սառնարանների դատարկությունը: Ոմանք էլ զգվում են միջկուսակցական զգվառոցից: Բայց դժգոհները, որպես կանոն, մոռանում են, որ Ղարաբաղյան շարժման թե՛ ազգային, թե՛ Արևմուտքից ներմուծված նպատակները որդեգրվել էին նաև իրենց, այսինքն՝ ժողովրդի կողմից, իրագործվում էին ոչ նրա կամքին հակառակ, իսկ երբեմն էլ՝ ակտիվ մասնակցությամբ:

Դժգոհողներից բացի, քիչ չեն նաև այնպիսիները, որոնք թեև չեն հրաժարվում նշված նպատակներից, բայց բավարարված չեն դրանց իրագործման ձևով կամ չափով: Հայ մարդկանց հիմնական մասը համոզված է, որ Արցախյան շարժման նպատակը թերի է իրագործվել, քանի որ չեն ազատագրվել Նախիջևանն ու Գանձակը, չեն բնակեցվում ազատագրված շրջանները, նախապատրաստվում են գիջումներ: Նույն մարդիկ նկատում են, որ Հայաստանը միայն ձևականորեն է անկախ, իսկ քաղաքական շրջանակներում տիրապետում է օտարամոլությունը: Դեմոկրատիայի և լիբերալիզմի ջատագովներն, իրենց հերթին, դժգոհում են այն բանից, որ իշխանությունները ոտնահարում են իրենց իսկ կողմից վավերացված նույն այդ դեմոկրատական և լիբերալ օրենքները:

Որքան էլ որ դժգոհենք կիսատ-պռատությունից, միևնույն է, դժվար է հերքել այն փաստը, որ Արցախի զգալի մասն ազատագրված է և հաստատվել է կայուն զինադադար, որ Հայաստանի դրոշակը ծածանվում է ՄԱԿ-ի շենքի մոտ, որ երկրում միմյանց դեմ պայքարում են տասնյակ կուսակցություններ և տարբեր տրամաչափի բազմաթիվ սեփականատերեր: Այսինքն՝ 1988-90թթ. որդեգրված բոլոր չորս նպատակներն էլ հիմնականում իրագործվել են: Մենք ենք իրագործել: Բայց ե՞րբ էր դա: Ավելի քան տասը տարի առաջ: Իսկ

հիմա՞...

Հայության աննպատակ տեղապտույտի տարիները շարունակում են բացահայտել նորանոր չլուծված հարցեր: Դրանք շատանում են, բայց այդպես էլ մնում են անպատասխան, որվհետև հանրային գիտակցության մեջ որպես ազգային խնդիրներ չեն ձևակերպվում: Ինչո՞ւ...

Պատճառը հիմնախնդիրները լուծելու անկարողությունը չէ: Չկա այնպիսի նպատակ, որ հայ ազգը որոշի հետապնդել ու հաջողության չհասնի: Ինչ վերաբերում է կուսակցական ղեկավարների առաջարկած նպատակներին, ապա դրանք ժողովրդի կողմից բավարարձագանք չեն ստանում այն պարզ պատճառով, որ անհուսալիորեն կտրված են կյանքից: Նորից սխալված լինելու վախով էլ չի կարելի բացատրել նոր նպատակների չգոյությունը: Ժողովուրդն իրականում հեշտությամբ տարբերակում է ճշմարիտ նպատակը կեղծից, ազգայինը՝ օտարածնից, արդիականը՝ ժամանակավրեպից: Որևէ նպատակ չի կարող սխալ լինել, եթե ոգևորում է ժողովրդին, միավորում ու մղում անձնվեր պայքարի: Անգամ եթե հետին թվով մենք արձանագրում ենք դրանց սխալ լինելը (ինչպես հիմա, այս հոդվածում սխալ որակեցինք 88-ի նպատակներից երկուսը), միևնույն է, դրանք պատմականորեն անհրաժեշտ սխալներ են, առանց որոնց, անհնար է հետագա ճշմարիտ ընթացքը:

Մնում է մեկ պատճառ. հայությունը դեռ նոր է փորձում դուրս գալ իր ազգային պայքարի անցած փուլին հաջորդած գաղափարական ճգնաժամից: Նախորդ սերունդը որոշակիորեն սպառել է իրեն, իսկ նոր սերնդին ժամանակ է պետք անցածը վերաիմաստավորելու և նոր հորիզոններ ուրվագծելու համար: Հիմա, ավելի քան երբևէ, պահանջվում են նոր գաղափարներ: Նոր, բայց ոչ մտացածին, այլ ազգային էությունից բխած ու պահի թելադրանքին համապատասխան: Ու կարծես դրանց ժամանակը եկել է: Համարձակվում ենք հաստատել, պարզապես զգում ենք, որ մեր իրականության մեջ արդեն ընթանում են լուրջ խնդրումներ և, վաղ թե ուշ, պետք է սպասել մի նոր ազգային զարթոնք, մի նոր հաղթական շարժում:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ

Նոյեմբերի գլխավոր քաղաքական իրադարձությունը սահմանադրական հանրաքվեն էր: Դժվար է պատկերացնել այդ փոփոխություններից ավելի անկարևոր քաղաքական հարց, որը, սակայն, ի վիճակի լիներ այսչափ աղմուկ հանել: Մեր «քաղաքական օրակարգ» խորագրի խնդիրն է անդրադառնալ քաղաքական քննարկման նյութ հանդիսացող հարցերին: Ուստի եկեք մենք էլ մի քիչ խոսենք ընդունված-չընդունված այս սահմանադրության մասին:

Հանրաքվեի արդյունքները

Մեկ ու կես միլիոնի մասին չէ խոսքը:

Արդյունք առաջին. հին սահմանադրությունը այլևս չի գործում:

Արդյունք երկրորդ. յուրաքանչյուր ոք, կազմակերպություն, առավել ևս ժողովուրդը «նոր» կամ «բարեփոխված» սահմանադրությունն արհամարհելու բավարար բարոյական և իրավական հիմքեր ունեն:

Արդյունք երրորդ. սահմանադրական ճանապարհով իշխանափոխության գաղափարը հիմա առնվազն ծիծաղելի է:

Արդյունք չորրորդ. հիանալի երևաց, թե ինչպես է ժողովուրդը միաժամանակ արհամարհում թե՛ իշխանություններին ու իրենց «այո»-ն, և թե՛ ոչինչ չասող ընդդիմությանն ու իրենց «բոյկոտը»: Այլ առաջնորդներ են պետք:

Արդյունք հինգերորդ. վերջապես իմացանք, թե ինչպիսի քվեարկությունն է հիմնականում համապատասխանում միջազգային չափանիշներին և արժանանում եվրոպական դիտորդների լուռ հավանությանը: Սրանից հետո Արևմուտքի հետ որևէ հույս կապելը ոչ միայն սխալ է, այլև հիմարություն:

Ո՞վ և ինչո՞ւ հղացավ սահմանադրության փոփոխության գաղափարը

1998թ., երբ իշխանությունը փոխանցվեց Քոչարյանին, նրան սատարող որոշ ընդդիմադիրներ հնարավորություն ստացան մի քանի կետ ավելացնել նրա նախընտրական խոստումներին: Ու քանի որ այդ ընդդիմադիրները (ԱԺՄ, ԶՅԴ և այլն) երազում էին խորհրդարանական հանրապետության մասին, նրան առաջարկեցին, որ սահմանադրությունը հենց այդպիսի փոփոխություն կրի: Սահմանադրության փոփոխությունը դարձավ խոստում, բայց խոստում էլ մնաց, թեկուզ այն պատճառով, որ միաբևեռ իշխանության համար միշտ էլ ձեռնտու է եղել պետության «նախագահական» տեսակը:

Այս ընթացքում Հայաստանն անդամագրվեց Եվրոխորհրդին և Քոչարյանի նախընտրական խոստումը վերածվեց Ստրասբուրգի առջև

Հայաստանի պարտավորության: Այս դեպքում ընդհանրապես չէր ճշտվում, թե հատկապես ի՞նչ փոփոխություն էր ակնկալում Եվրոխորհուրդը: Սա նրանց համար Հայաստանի գործերին միջամտելու առիթ էր միայն: Նույն առիթը փորձեց օգտագործել նաև ընդդիմությունը, որպեսզի Եվրոխորհրդի էմիսարների միջոցով ինչ-ինչ դեմոկրատական փոփոխություններ պարտադրի Հայաստանի բռնատիրական իշխանությանը և դյուրացնի իշխանափոխության գործը: Ընդ որում, ընդդիմությունը համոզված էր, թե իշխանությունները պետք է դիմադրեն դեմոկրատական փոփոխություններին, իսկ հետո էլ փորձեն տապալել հանրաքվեն:

Իշխանությունների ծիծաղ

Իսկ ի՞նչ արեցին իշխանությունները: Նրանք հանկարծակի ընդունեցին Եվրոխորհրդի բոլոր պահանջները:

Բանը նրանումն է, որ իշխանությունները բոլորից լավ գիտեն, թե ինչ անկարևոր բան է սահմանադրությունը: Փոխարենը նրանց համար շատ ավելի կարևոր է Եվրոխորհրդի հետ լավ հարաբերություն ունենալը, քննադատության նոր առիթներ չտալը: Նրանք գիտեն, որ եթե Հայաստանն ունենա աշխարհի նույնիսկ ամենաժողովրդավար սահմանադրությունը, ապա, միևնույն է, օլիգարխներն ու նրանց կողմից ֆինանսավորվող կուսակցություններն են միայն, որ կարող են հայտնվել իշխանության մարմիններում: Չէ՞ որ «դեմոկրատական ընտրություններ» կոչվող մրցույթում, ամբողջ աշխարհում, հաղթում է նա, ով ավելի շատ է թոզ փչում ընտրողների աչքերին: Իսկ լավ թոզ փչելու համար պարզապես շատ փող է պետք:

Իշխանությունների ծիծաղ քայլն ինչ-որ իմաստով հանկարծակիի բերեց ընդդիմադիրներին, որոնք բավական դժվարացան որոշել իրենց պատասխան քայլերը:

Հանրաքվեն որպես իշխանափոխության մեկնարկ

Ընդդիմությունը նույնպես չէր կարևորում բուն սահմանադրության հարցը: Եթե լիներ «ոչ դեմոկրատական», Ստրասբուրգի կողմից քնննադատված նախագիծ, ապա նրանց համար անգամ այդպիսի նախագծի առաջադրումն արդեն իսկ պետք է իշխանափոխության առիթ ծառայեր: Սակայն, երբ Եվրոխորհրդի առաջարկներն ընդունվեցին, այն ժամանակ Ստրասբուրգը ստիպված եղավ հորդորել Հայաստանի ընդդիմադիրներին՝ նույնպես «այո» քարոզել: Վերջիններիս սա բոլորովին դուր չեկավ: Նրանք չէին ուզում իշխանափոխության հերթական առիթը բաց թողնել: Եվ քանի որ իշխանություններն ասում էին «այո», ուրեմն ընդդիմությանն էլ մնում էր ասել «ոչ» կամ բոյկոտել: Նրանց վերջին հույսն այն էր, որ իշխանությունները քվեարկությունը կկազմակերպեն խախտումներով և այս հանգամանքը կդառնա իշխանափոխության առիթ:

Հիմա մենք գիտենք, որ հանրաքվեն կեղծվեց լկտիորեն, սակայն իշխանափոխություն այդպես էլ չստացվեց: Ի պատասխան ընդդիմության բոյկոտի և քվեարկությունն ընդհանրապես չվերահսկելու մարտավարության՝ իշխանությունը կիրառեց «մեր դեմ խաղ չկա» մարտավարությունը: Սակայն դա չի նշանակում, որ ընդդիմության մեկ այլ մարտավարություն ավելի արդյունավետ կլիներ: Եթե ընդդիմությունը կարողանար խստորեն վերահսկել քվեարկությունը, այդ դեպքում իշխանությունները կարող էին նույնիսկ արդար քվեարկություն կազմակերպել: Վատթարագույն դեպքում կմնար նույն սահմանադրությունը: Ճիշտ է, նրանք ակտիվ «այո» քարոզելու պարտավորություն էին ստանձնել Եվրոպայի առջև, բայց խախտումներ անելու պարտավորություն չունեին: Եթե նոր, եվրոպացիների ուզած նախագիծն արդար քվեարկությամբ տապալվեր, ապա իշխանությունները շատ հեշտությամբ դրա պատասխանատվությունը կարող էին նետել «ոչ» ասող կամ բոյկոտող ընդդիմության վրա:

Ամեն բան այլ կերպ դասավորվեց և իշխանությունները չդիմացան իրենց ամենակարողությունը և անպատժելիությունը ցուցադրելու գայթակղությանը:

Բովանդակային համեմատություն

Քարոզչության օրերին ասում էին, որ եթե բոյկոտում ես կամ «ոչ» ես ասում նոր սահմանադրության փոփոխությունների նախա-

գծին, ապա փաստորեն քվեարկում ես գործող (հին) սահմանադրության օգտին: Այո՛, այդպես էր: Ուրեմն փորձենք մի փոքր հասկանալ, թե որոնք են այս երկուսի հիմնական տարբերությունները:

Սահմանադրության կիրառական նշանակություն ունեցող հոդվածները նրանք են, որոնք կապ ունեն իշխանության մարմինների ձևավորման հետ: Այս տեսակետից նոր նախագծում կա միայն մեկ էական փոփոխություն: Այն է՝ մեծանում է վարչապետի դերը, իսկ նրան նշանակելու հարցում՝ խորհրդարանական մեծամասնության դերը: Այսինքն, եթե մի օր խորհրդարանում գերիշխեն նախագահի հակառակորդները, ապա նրանք կնշանակեն վարչապետին էլ, պաշտպանության նախարարին էլ, արտգործնախարարին էլ, ոստիկանապետին էլ: Այդ դեպքում երկրի առաջին դեմքը փաստորեն վարչապետը կլինի, այլ ոչ թե նախագահը: Ավելին. իրական իշխանությունը տնօրինող այդ վարչապետը հետո կարող է որոշել՝ անձա՞մբ դառնա նախագահ, թե՞ իր փոխարեն ուրիշ մեկին նշանակի:

Գործող իշխանությունների համար սա օգտակար փոփոխություն է, որովհետև այսօր շատ ավելի հեշտ է խորհրդարան մտցնել մի քանի գրպանի կուսակցություն, նրանց մեկ-երկու նախարարի աթոռ տալով, կոալիցիա ձևավորել և, օրինակ, Սերժ Սարգսյանին վարչապետ նշանակել, քան կազմակերպել նույն Սերժ Սարգսյանի նախագահ «ընտրվելը»՝ առանց աչքի ընկնող խախտումների:

Կան ուրիշ տարբերություններ ևս, սակայն դրանք էական չեն: Իսկ էականն այն է, որ նոր նախագիծն էլ, գործող սահմանադրության պես, փաստորեն որևէ կապ չունի հայության և հայկական պետության հետ, նույնիսկ երկքաղաքացիության արգելքը հանելուց հետո:

Իշխանություններն արդյո՞ք պատրաստվում են տարածքներ հանձնել նոր սահմանադրության միջոցով

Իշխանությունն իսկապես պատրաստվում է հայրենի տարածքներ հանձնել թշնամուն, բացահայտ խոսում է դրա մասին: Սակայն ՀՀ սահմանադրությունը դրա հետ ոչ մի կապ չունի, որովհետև իշխանությունը պատրաստվում է հանձնել, ասենք, Քարավաճառն ու Դիզակը, որոնք, ԼՂՀ մյուս շրջանների հետ միասին, մինչ օրս պաշտոնապես չեն ներառվել ՀՀ տարածքի մեջ:

Փոփոխված հոդված 81-ի 2-րդի (ա) ենթակետի համաձայն, նախագահի առաջարկությամբ Ազգային ժողովի վավերացմանն են են-

ԲԱՆԴԱԿԱՅԻՆ ԽՈՒՄՆԵՐ

ԱՇՏՆԳՄԱՆՈՒՄ ԻՖԻՍ ԵՎ ԴԵԿՏԱԿՆԵՐԻ 2005

թակա նաև այն միջազգային պայմանագրերը, որոնք նախատեսում են պետական սահմանների փոփոխություն: Որոշները պնդում են, որ այս կետը փոփոխվել է Մեդրիին հանձնելու հատուկ մտադրությամբ:

Մեդրիի պաշտպանների թվում քիչ չեն կեղծավորները, որոնց բոլորովին չի մտահոգում, ասենք, Արաքսին հարող Կովսականի ու Դիզակի շրջանների ճակատագիրը: Չէ՞ որ նրանք ՀՀ կազմում չեն: Բայց այդ շրջանները Ադրբեջանին հանձնելու դեպքում, Հայաստանը պարզապես պարտավոր է դառնում Արաքսի երկայնքով, այդ թվում Մեդրիով անցնող ճանապարհը նույնպես գիշել նրան, իսկ իրականում՝ Թուրքիային: Հենց դա էին փորձում անել «Մեդրիի պաշտպաններից» ոմանք 1997-ին: Ինչը, ի դեպ, ավելի հեշտ է անել առանց ՀՀ տարածքը փոփոխելու:

Ո՛չ ՀՀ, և ո՛չ էլ նույնիսկ ԼՂՀ սահմանադրությամբ, հնարավոր չէ տարածքները չհանձնելու երաշխիք ստեղծել: Դավաճանությունը թղթի կտորով չէ, որ պետք է կանխվի: Հիշենք նաև այս կապակցությամբ իշխանությունների արդարացումը, թե սահմանադրական այս ձևով է վավերացվելու ԼՂՀ-ի հաշվին ՀՀ ընդարձակումը: Հիշենք, բայց միանգամից չհավատանք նրանց հանկարծակի հայրենասիրությանը, որովհետև դեռ հարց է, թե ներկայիս ԼՂՀ տարածքի ո՞ր մասը և ի՞նչ պայմաններով են նրանք պատրաստվում միացնել ՀՀ-ին:

Իհարկե, մեզ պետք է ուրիշ սահմանադրություն

Հայերին իրենց պետական կյանքը կազմակերպելու համար, բոլորովին այլ սկզբունքների վրա կառուցված սահմանադրություն է անհրաժեշտ: Եվրոստանդարտ ցանկացած սահմանադրություն Հայաստանում թղթի վրա է մնալու նույնիսկ ամենադեմոկրատ իշխանության օրոք: Հայաստանի սահմանադրությունը կարդացողը նրանում պետք է տեսնի հայկական ընտանիք և հայկական համայնք, ինչպես նաև ազգային կամքի արձանագրման իրական մեխանիզմ: Նրա հիմքում պետք է լինեն բարոյականության և արդարության մասին հայի պատկերացումները, ուր ավելի շատ պարտականություն կա, քան իրավունքների բախում:

Այլապես, որքան էլ որ գեղեցիկ իրավունքներ խոստանան սահմանադրության նախագծերը, հայ մարդը միշտ կմնա անտարբեր: Ուրեմն ի՞նչ կարևոր է «այո» ես ասում, որովհետև այդպես է խնդրել իշխանական կուսակցության անդամ ազգականը, թե «ոչ» ես ասում, որովհետև ընդդիմությունը հավաստիացնում է, որ այդ դեպքում իշխանափոխություն կլինի: Հանրաքվեի իրական բոյկոտը հենց այդ համատարած անտարբերությունն է, և այն գիտակցությունը, որ ոչ թե մենք չենք ապրում սահմանադրության համաձայն, այլ սահմանադրությունն է, որ կապ չունի մեր կյանքի և հայկական իրականության հետ:

ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐ ԵՎ ՍԵՄԻՆԱՐ - ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐ «ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄ»-Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

2006թ. «ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄ»-ի խմբագրատանը պարբերաբար կազմակերպվելու են դասընթացներ, որոնց ընդհանուր նպատակն է տարբեր ոլորտներում գործող կամ գործել պատրաստվող երիտասարդների ազգային-քաղաքական գիտելիքների խորացումը: Ներկայացնում ենք դրանցից երկուսը.

ՔԱՂԱՔԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Դասընթացը, համալսարանական կրթության նկատմամբ, օժանդակ բնույթ ունի: Դրան կարող են մասնակցել ուսանողներ և սկսնակ լրագրողներ: Որպես հյուր-դասախոսներ հրավիրվելու են փորձառու գործիչներ, կարծիքների բախումներ են կազմակերպվելու ազգային տարբեր հիմնախնդիրների շուրջ: Դասընթացն անվճար է: Ավարտական վկայականը պետական մոնչի չէ: Մասնակիցներն ունենալու են ստացած գիտելիքները կիրառելու հնարավորություն:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉՆԵՐԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

Դասընթացի խնդիրը Հայաստանում ազգային-երիտասարդական շարժում ծավալելու նպատակով կազմակերպիչներ պատրաստելն է: Այն ներառելու է գաղափարական, քաղաքական, կազմակերպական և բազում այլ գիտելիքներ: Մասնակցությունը դասընթացին զուգակցվելու է կազմակերպական աշխատանքների հետ՝ ուսանողական ակումբներում, երիտասարդական (18-26տ.) կամ պատանեկան (14-18տ.) միություններում:

Դասընթացներին մասնակցել ցանկացողները կարող են դիմել թերթի խմբագրություն: Հեռ՝ (010) 51 61 68, 52 21 28, (093) 36 57 81, e-mail: a t p @ n e t s y s . a m

Ներկայացնում ենք մեր թերթի և մեկ խորագիր՝ «Չորրորդ հանրապետություն»-ը: Ո՞րն է նրա նպատակը:

Երբ ասում ենք, որ հայ ժողովուրդն Արցախյան ազատամարտի ավարտից այս կողմ նպատակ չի ունեցել և այսօր էլ դժվարանում է այն ձևակերպել, ինքնաբերաբար պարտավորվում ենք ինքներս ձևակերպել այդ նպատակը:

Առանձին մտավորականներ միշտ էլ կարող են գեղեցիկ բանաձևել մեկ-երկու ազգային խնդիր կամ շարադրել ծավալուն ծրագիր: Շատերն էլ պարբերաբար հրապարակում են նման բաներ: Բայց նրանց սահմանած նպատակներն այդպես էլ մնացել են թղթի վրա: Որպեսզի որևէ գաղափար համախմբի ժողովրդին, անհրաժեշտ է, որպեսզի մարդիկ էությանը ընկալեն, ի սրտե ընդունեն և մասնակցեն դրա իրագործմանը: Սա հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ յուրաքանչյուրն անձամբ է սահմանում հայոց նպատակը, բայց արդյունքում ստացվում է, որ բոլոր հայերը նույն նպատակն են տեսնում, հավատում են դրան հասնելու իրենց կարողությանը և զինվորագրվում այդ գործին: Այդպես էր Սարդարապատում և Արցախում: Այդպես է լինելու նաև վաղը, երբ մեր մտքերում օրեցօր խմորվող և ազգային նոր զարթոնքի առաջնորդող գաղափարները կյանքի կկոչվեն:

Առնվազն մեր ընթերցող-գաղափարակիցների շրջանում գաղափարական այս խմորումներից օժանդակելուն են ուղղված վերը նշված խորագրի ներքո հրապարակվելիք նյութերը: Իսկ այն մասին, թե ինչո՞ւ ենք այն անվանել հատկապես «Չորրորդ հանրապետություն», կարող եք կարդալ խորագրի անդրամիկ հոդվածում:

Ո՞ՐՆ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԶԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ - ՊԵՏԱԿԱՆ ԳԳՆԱԺԱՄԻ ՄԵՐ ՍԱՅՄԱՆՈՒՄԸ

Հայկական իրականությունը մեզ չի գոհացնում բազմաթիվ պատճառներով: Սակայն որպես դրանցից հիմնականներ մենք առանձնացնում ենք հետևյալ իրողությունները:

Մենք սահմանափակ պատկերացում ունենք մեր ազգի առաքելության մասին և չենք հետապնդում հավաքական նպատակներ: Իսթաբլիված է հոգևոր արժեքների ազգային համակարգը: Դրանց փոխարինել են անհատապաշտությունը և նյութապաշտությունը, հատվածական շահերի թշնամական բախումները, ապազգային հակամշակույթի գավառական մամակումները, աղանդավորությունը, ներմուծված կեղծ և անբարոյություն քարոզող արժեքները: Աննպատակ և գաղափարազուրկ ազգը դատապարտված է չզոյության: Հայ ազգը չի կարող լինել այդպիսին:

Երկրի անկախությունը ձևական է և հիասթափեցրել է բոլորիս: Հայրենի պետության ներքո հայ մարդն իրեն ավելի անպաշտպան և օտար է զգում: Նրան, որպես անկախություն են փորձում ներկայացնել տարբեր երկրներից կախվածությունների միջև ընտրելու, այլ կերպ ասած, տիրոջն ընտրելու անհեթեթ իրավունքը: Սրանով են իբր զբաղված կառավարությունը և քաղաքական ուժերը: Իսկ իրական անկախությունն ազգովի նպատակներ սահմանելու և հետապնդելու ազատությունն ու կամքն է՝ անկախ մեծությունից և հզորությունից: Հայաստան անունով պետությունը այսօր չի ապահովում այդ ազատությունը և

կամքի դրսևորումը, և այդ պատճառով է, որ չի կարողանում լուծել ազգի առջև ծառայած և օրեցօր կուտակվող խնդիրներից և ոչ մեկը: Մեզնից բացի մեր խնդիրները ոչ ոք չի լուծելու, ուրեմն մեզ ուրիշ պետություն է պետք՝ հայ մարդու ազատ կամքը ձևավորող պետություն:

Մեր անվտանգությունը և զարգացումն ապահովելու համար պետք է բազում դժվարություններ հաղթահարենք: Իրադրության բարդությունը պահանջում է արտակարգ լուծումներ: Դրանք գտնելու և իրագործելու համար անհրաժեշտ է հայության հոգևոր, մտավոր և նյութական ներուժի ամբողջական հավաքագրում: Իսկ թե իշխանական, թե ընդդիմադիր քաղաքական գործիչների համար իրենց նեղ անձնական, կուսակցական, կլանային շահերը գերակա են ազգայինի նկատմամբ: Հանուն իշխանության պահպանման կամ գրավման, նրանք միշտ պատրաստ են վաճառվել օտարին, նույնիսկ թշնամուն՝ դա քողարկելով քաղաքական կեղծավոր դատարկաբանությամբ: Մեզ միավորող գաղափարներ են պետք և ոչ թե ազգը պառակտող կուսակցականություն:

Հացի խնդիրը այսօր վերածվել է թիվ մեկ հարցի: Սակայն հայ ժողովուրդը ավելի շատ տառապում է արդարության և բարոյականության պակասից: Նյութապաշտության ու շահամոլության հիման վրա կառուցված հանրային փոխհարաբերությունները, հատկապես ուժային և

ֆինանսական լծակների տիրապետող վերնախավի վարքը, անհնար են դարձնում ազգային միասնությունը: Նման մթնոլորտում մարդկանցից դժվար է ակնկալել ստեղծագործ աշխատանք կամ կամավոր ծառայություն, անհնար է ձևավորել հավաքական կամք՝ ազգային հիմնախնդիրները լուծելու ուղղությամբ: Հայի պետությունը պետք է լինի արդար, այլապես այն ոչինչով չի տարբերվի օտար տիրապետություններից: Այն պետք է լինի բարոյական, ինչպես որ հայը պատկերացնում է իր ընտանիքը:

Եթե պետությունը ժողովրդի անունից ազգային հարցերը լուծող հաստատություն է, ապա պետք է եզրակացնենք, որ նրա այս մի տեսակն արդեն սպառել է իրեն և այսօր խորը ճգնաժամ է ապրում: Գոնե Հայաստանում այդպես է: Բայց հնարավոր է, որ ճգնաժամը համաշխարհային է: Մեր ազգը կռիվ ունի՝ անարդարության ու անբարոյության հետ, աշխարհի հետ, առաջին հերթին ինքն իր հետ: Այս կռիվը տալու համար մեզ ուրիշ՝ իսկապես ազգային պետություն է պետք: Ներկա եվրոստանդարտ պետության հիմքում առկա սկզբունքները ներմուծված են արիեստականորեն, չեն համապատասխանում հա-

յության հոգևոր արժեքներին և ապակողմնորոշում են ժողովրդին: Այդպիսի պետությունը ոչ միայն չի կարող կազմակերպել հայության կյանքը, այլև իր գոյությամբ արդեն սպառնում է նրան:

Վերջապես ակնհայտ է, որ ներկա պետական համակարգը չունի սեփական ճգնաժամը հաղթահարելու ներքին միջոցներ: Այն ավել կամ պակաս հաջողությամբ ծառայելով հայ ժողովրդին հետխորհրդային շրջանի մարտահրավերներին դիմակայելու համար, այսօր ի վիճակի չէ վերակազմակերպել նրան նոր մարտահրավերների դիմաց և ազգային նպատակներ հետապնդելու համար:

Լուծում գտնելը հեշտ չէ, բայց դրանից խուսափելն էլ հնարավոր չէ: Ինչպիսին էլ լինի հայ ժողովրդի գտած լուծումը, այն պետք է սկսվի սեփական հոգևոր, բարոյական և կազմակերպական որակների հիմնական բարելավումով: Սա ենթադրում է բոլորովին նոր պետական կազմակերպություն, որի հիմքում պետք է լինեն ազգի հոգևոր և բարոյական սկզբունքները: Մենք պետք է հաղթահարենք ճգնաժամը և ընտրենք համակարգը փոխելու դժվարին ուղին:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

Համակարգը փոխելուն ուղղված որևէ ջանք սկսվում է գաղափարի ծնունդով: Որպես ազգային-պետական ճգնաժամը հաղթահարելու սկիզբ մենք առաջարկում ենք **ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ** գաղափարը:

Մեր ազգի առջև ծառայած բարդագույն խնդիրները լուծելու համար մեզ անհրաժեշտ է գաղափարական միասնության և կազմակերպվածության աննախադեպ որակ: Դարեր շարունակ հայ ժողովուրդը կազմակերպված է եղել որպես ազգ-եկեղեցի: Անկախությանը նախորդող շրջանում, իսկ Սփյուռքում մինչ օրս, մենք կազմակերպված ենք նաև քաղաքական և հասարակական միությունների միջոցով: Սակայն որպես ամենաընդհանրական ձև այսօր իրավացիորեն ընկալվում է ազգային պետությունը՝ հայրենի հողի վրա, և նրա համախմբող դերակատարությունը Սփյուռքում: Խոսելով ազգային կազմակերպվածության մասին, մենք առաջին հերթին խոսում ենք հայկական պետականության մասին:

Հարյուրամյակի կտրվածքով հայության ազգային կազմակերպվածությունն անընդհատ աճել է: Նախորդ դարի ձեռքբերումն են ազգային պետականության վերականգնումը և հետագա զարգացումը: Ռուսական կայսրության փլուզումը, սեփական պետություն ունենալու անհրաժեշտությունը և 1918թ մայիսյան հերոսամարտերը ծնեցին Հայաստանի (առաջին) Հանրապետությունը: Այն թեկուզ միայն երեք տարի դիմացավ

արտաքին ճնշումներին, սակայն նրա շնորհիվ Խորհրդային Միությունում իր գոյության իրավունքը ստացավ և տնտեսապես ամրապնդվեց հայկական մի հանրապետություն: Վերջինիս շնորհիվ, ԽՍՀՄ փլուզումից հետո, հայ ժողովուրդը վերգտավ իր անկախությունը և ամրապնդեց այն Արցախյան ազատամարտով:

Հայկական երեք հանրապետություններից յուրաքանչյուրը եղել է իր նախորդի տրամաբանական շարունակությունը և որակական առաջընթաց պարունակել նրա համեմատ: Այս պատմական տրամաբանության համատեքստում **ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ** խորհրդանշում է Հայաստանի վաղվա օրը, ոչ միայն ժամանակային իմաստով, այլև որպես ազգային պետականության զարգացման որակապես նոր փուլ: Չորրորդ հանրապետությունը, բնական է, որ պետք է տարբերվի թերություններով առատ երրորդ հանրապետությունից հենց նրանով, ինչով որ մեզ այսօր չի բավարարում երրորդը: Այն պետք է օժտված լինի ավելի կենսունակ, ինչպես նաև ազգային նկարագրին համապատասխանող պետական և քաղաքական համակարգերով:

Խոսելով Չորրորդի, այլ ոչ թե Երրորդը բարեփոխելու մասին, մենք ընդգծում ենք, որ անհրաժեշտ ենք համարում պետության հիմնարար սկզբունքների փոփոխություն, այլ ոչ թե փոքր թերությունների ընթացիկ շտկում: Այսինքն Չորրորդը խորհրդանշում է նաև պետականաշինական բարեփոխումների մեծ ծավալ և

խորություն:

Վերջապես այն խորհրդանշուն է հայ ժողովրդի ազատ կամքով և սեփական ծրագրով կառուցվող պետությունը: Հայաստանի բոլոր երեք հանրապետությունները ձևավորվել են արտաքին ուժերի և հանգամանքների զգալի ազդեցության ներքո: Առաջինը՝ ռուսական հեղափոխությունների և թուրք-կովկասյան բանակցությունների հետևանքով: Երկրորդը՝ 11-րդ կարմիր բանակի հաղթարշավի արդյունքում: Երրորդը՝ ԽՍՀՄ փլուզման: Իրավիճակային մարտահրավերներին դիմակայելով, հայությունը չի ունեցել բավականաչափ ժամանակ և հնարավորություն պետական կազմակերպության ազգային սկզբունքները սահմանելու համար: Մենք, դեռևս Երրորդ հանրապետության օրոք Չորրորդի մասին խոսելով, հավակնում ենք ինքներս հասունացնել պայմանները՝ ազգային նոր տիպի պետության

կայացման համար:

Ընդունելով ազգային-պետական ճգնաժամի առկայությունը և յուրացնելով Չորրորդ հանրապետության գաղափարը, փաստորեն հաստատում ենք, որ Երրորդ հանրապետությամբ կանգ չի առել հայոց պետականության զարգացումը, որ հավերժ չեն, և եթե անհրաժեշտ է, թեկուզ այսօր, հիմնովին կարող են փոխվել նրա հիմքում դրված սկզբունքները և դրանց համապատասխանող կազմակերպական ձևերը: Ինչպիսին էլ որ լինի հայկական պետականության զարգացման հաջորդ փուլը, այն նախ ծնվելու է մեր մտապատկերում և իրականացալու է համազգային կամքով: Այսօր խոսելով Չորրորդ հանրապետության բովանդակության մասին, փաստորեն ձևավորում ենք հեղափոխական նշանակություն ունեցող ազգային ծրագիր և ինքներս դառնում նրա մասնակիցը:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՐԱՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

Բնական է, որ մեկ հողվածում հնարավոր չէ մանրամասն և բազմակողմանի ներկայացնել Չորրորդ հանրապետության բոլոր սկզբունքները: Յուրաքանչյուր հայ և հայերի յուրաքանչյուր խումբ ցանկության դեպքում ազատ է դրանք սահմանել ինքնուրույն կամ մյուսների հետ խորհրդակցաբար: Իսկ բոլորս միասին կարող ենք ձևավորել մի ազգային շարժում, որի շրջանակներում էլ կձևավորվեն հայության արդի նպատակները և ծրագրերը: Իսկ այժմ մենք մեծ վստահությամբ կարող ենք ասել, որ անվտանգության, ազատության և երջանկության ձգտող հայ ժողովուրդը վաղ թե ուշ կորդեգրի պետականաշինության հետևյալ ուղղությունները:

ՀՈԳԵՎՈՐ ԴԱՐՁ և ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄ:

Եշմարիտ ինքնաճանաչումը և աշխարհաճանաչումը կստիպի վերաիմաստավորել ազգային առաքելությունը և պետության նշանակությունը՝ որպես ազգային հաստատության: Ազգային և պետական կյանքը կվերակազմակերպվի առավելապես ազգային և հոգևոր արժեքների հիման վրա: Համերաշխությունը ազգային գաղափարի հետ և համախմբվածությունը նրա շուրջ՝ կվերածվի հասարակության և պետական կառույցների բնականոն վիճակի:

ԱՆԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ և ՆՊԱՏԱԿԱՍՂՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ:

Անկախության միակ նախապայմանը ազատ մտածելն ու գործելն է, ազգային նպատակները ինքնուրույն սահմանելը և դրանք իրագործելու հավաքական կամք դրսևորելը՝ և ոչ թե ՄԱԿ-ում ծածանվող դրոշակը: Բոլորովին կարևոր չէ, թե որքան հարուստ ենք կամ ուժեղ: Ստրկամտությունը և խեղճությունը ներքին վիճակներ են: Հայոց պետությունը հայերինը կլինի: Այն միջոց չի ծառայի օտար և աշխարհակալ

ուժերի իշխանությունը հայ ժողովրդի վրա տարածելու համար: Պետությունը չի հակադրվի ժողովրդին, ավելի շուտ կլինի նրա կազմակերպական կերպը: Նա կծառայի միայն հայ ազգին՝ որպես առողջ և եռանդուն մարմին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆ և ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ:

Ազգային ավելի արդյունավետ կազմակերպվածությունը կփոխարինի հատվածական և կուսակցական շահերի միջև մշտական պառակտվածությամբ: Ժողովրդավարական համակարգի ամբոխավարական տարրերին կփոխարինի ընտանիքների և համայնքների, կազմակերպությունների և հաստատությունների առավելապես ազգային ինքնագիտակցության վրա հիմնված մասնակցությունը ազգային նպատակների սահմանմանը և որոշումների կայացմանը:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ և ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ:

Այս բնական պահանջը կհասցեագրվի ոչ միայն մարդկանց, առանձին պաշտոնյաներին և իշխանավորներին: Պետությունը, որի հաստատությունների գործունեության սկզբունքները մեծ ազդեցություն ունեն հասարակության բարոյական նորմերի վրա, կվերակազմակերպվի: Մասնավորապես կվերանայվեն իշխանության համար պայքար սահմանող, հարստության հիման վրա իշխանություն ձևավորող կանոնները: Կառավարության իմաստը նույնպես կվերանայվի և առաջին հերթին այն իշխանություն ձևավորողից կվերածվի կազմակերպող և համադրող հաստատությունների համակարգի:

Համոզված ենք, որ պետականաշինության գործում որդեգրելով և պահելով այս նպատակները, մեզ կհաջողվի ձևավորել միասնական և հաղթական ազգային կամք:

Ով հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկությունը քո հավաքական ուժի մեջ է: Ե. Չարենց

Մի քիչ դժվար է պատկերացնել «Կազմակերպական օրակարգ» խորագիրը, երբ հայտնի չէ, թե որոշակի որ կազմակերպության մասին է խոսքը: Բոլոր նրանք, ովքեր ծանոթ են համախմբվելու և կազմակերպվելու մեր ծրագրերին, թերևս կարող են մտածել, որ խոսքը գնում է ինչ-որ ապագա, նոր ստեղծվելիք կազմակերպության մասին: Իրականում մենք ուզում ենք փոքր-ինչ այլ իմաստ հաղորդել «կազմակերպական» բառին և հատուկ հրավիրում ենք ընթերցողի ուշադրությունն այս հանգամանքի վրա:

Կազմակերպությունները մի կողմից մարդկանց միավորում են որևէ նպատակի շուրջ: Մյուս կողմից մարդկային որևէ հավաքականության մեջ միաժամանակ մի քանի կազմակերպության առկայությունը նշանակում է այդ հավաքականության բաժանում տարբեր հատվածների, դրանց շահերի բախում և միասնության պառակտում: Հայկական կյանքում կազմակերպությունների այս երկակի և մի քիչ էլ հակասական նշանակությունը երևաց ավելի քան հարյուր տարի առաջ, երբ հայ կուսակցությունները միավորում էին հեղափոխականներին և համակարգում նրանց պայքարը, բայց միաժամանակ երկու-երեք կուսակցության առկայությունն արդեն բավարար եղավ, որպեսզի խոսենք ազգային պառակտվածության մասին: Առավել ևս այդպես է այսօր, երբ միայն կուսակցությունների թիվը մի քանի տասնյակ է, և դրանք արդեն բացահայտորեն ստեղծվում են ոչ թե ազգային որևէ խնդիր լուծելու, այլ իշխանակռվին մասնակցելու համար:

Մենք ավելորդ ենք համարում հերթական, նույնիսկ ամենալավ կազմակերպության ստեղծումը, որովհետև «բազմակուսակցական ժողովրդավարություն» կոչվող համակարգի տրամաբանությունն այն է, որ յուրաքանչյուր նոր կազմակերպություն, ստեղծման պահից, ականա հակադրվում է բոլոր մյուսներին: Կազմակերպություններ ստեղծելու իրավունքը մի գալթակղիչ թակարդ է, որից չխուսափեց նույնիսկ միասնության գաղափարը Չարենցի պես կարևորող մեր ժողովուրդը: Արդյունքում բազմաթիվ կազմակերպություններ ունենալով հանդերձ, մենք զգում ենք, որ ազգային իմաստով ավելի քան անկազմակերպ ենք:

Մեր «կազմակերպական օրակարգը» միասնական հայոց ազգ-կազմակերպության օրակարգն է: Մարդը չէ, որ ստեղծել է «հայ ժողովուրդ» անունով այս կազմակերպությունը: Այն սկիզբ է առել հնագույն ժամանակներից, և սերունդները դեռ շարունակելու են նրա հազարամյակների ընթացքը: Սերունդներից յուրաքանչյուրը փորձում է իր համար վերափոխաստավորել ազգային առաքելությունը, լուծել մի քանի առաջնահերթ խնդիրներ և ինչ-որ բան էլ կտակել հաջորդ սերնդին: Որոշներից բախտ է վիճակվում հերթական ազգային վերելքի ականատեսն ու մասնակիցը լինել, մյուսները խարխափում են տարատեսակ մոլորությունների միջև և մատնվում անգործության: Սակայն համազգային կազմակերպվածության խնդիրն արդիական է միշտ: Կազմակերպվածություն է անհրաժեշտ, թե պատմական առիթները լավագույն ձևով օգտագործելու, և թե հաջորդ առիթին սպասելիս՝ ազգային նպատակները վառ պահելու և նախապատրաստվելու համար:

«Կազմակերպական օրակարգում» մենք քննելու ենք հայ ժողովրդի կազմակերպվածության, նրա հավաքական մտածողության զարգացման և ներուժի արդյունավետ օգտագործման խընդիրները:

Ակնկալում ենք, որ «Ազատագրում»-ի այս և մյուս հիմնական խորագրերի ներքո բարձրացված հարցերի քննարկումը չի սահմանափակվի թերթի էջերով: Պատկերացնում ենք, որ Հայաստանի քաղաքներում ու գյուղերում կկազմակերպվեն կամ կկազմակերպենք ակունքային տիպի հավաքներ, որոնց կմասնակցեն «Ազատագրում»-ի ընթերցողները, նրա համախոհները և նույնիսկ ընդդիմախոսները, բաց և շահագրգիռ ձևով կքննարկվեն բոլոր վիճահարույց հարցերը: Կծնվեն և կհղկվեն նոր գաղափարներ, որոնք թերթի միջոցով անմիջապես կներկայացվեն նրա բոլոր ընթերցողներին, որպեսզի մեր հավաքական միտքը որդեգրի կամ մերժի դրանք:

Հույս ունենք, որ հավաքները աստիճանաբար կընդլայնվեն, կդառնան ավելի ժողովրդական, և դրանց միջոցով կենդանի քննարկումների բովով անցած գաղափարները համոզիչ կերպով կներկայացվեն հայությանը: Մենք հավատում ենք, որ այս կազմակերպական ձևով է, որ ծնվելու և համազգային որակ են ստանալու հայոց նոր նպատակները:

Հ Ա Մ Ա Խ Մ Բ ՈՒ Մ

Համախմբման կոչը քաղաքական գործընթացներում ամենահաճախ հանդիպողներից է: Դրանով հանդես են գալիս բոլոր այն գործիչները, որոնք իրենց ծրագրերում ժողովրդական աջակցության կարիքն ունեն: Երբ որևէ մեկը նման կոչ է անում, ապա անմիջապես հարց է առաջանում, թե ո՞ւմ կամ լավագույն դեպքում ո՞ր դրոշակի շուրջ է, որ առաջարկվում է համախմբվել: Պատասխանը, որպես կանոն, քչերին է գոհացնում: Վերջին տարիներին հատկապես հաճախակի են հնչում իշխանափոխության նպատակով, այսինքն՝ ինչ-որ մեկի դեմ, համախմբվելու կոչերը, որոնք նույնպես անարդյունք են մնում: Անհնար և անհիմաստ է, երբ ծախակողմյանը փորձում է միավորվել աջակողմյանի հետ, նարնջագույնը՝ երկնագույնի, կամ երբ նույն բանը փորձում են անել միևնույն դիրքին հավակնող ու փաստորեն միմյանց մրցակից անձինք: Նման կեղծ գործարքները, հիասթափությունից բացի, ոչինչ չեն կարող առաջացնել:

Եվ, այնուամենայնիվ, համախմբվածությունն անհրաժեշտություն է: Իրականում կա և կարող է լինել միայն մեկ միավորող հանգամանք՝ հայ ազգին պատկանելու մեր գիտակցությունը, նրա հանդեպ ունեցած պատասխանատվության զգացումը և դարերից ժառանգած հոգևոր արժեքները: Եվ դրոշակն էլ միակը կարող է լինել՝ համազգայինը՝ առանց ավելորդ գունավորման: Իրենց գույնն ավելի կարևորողների տեղը լուսանցքից դուրս է: Առաջնորդներն էլ այս դեպքում նրանք չեն, որ ընտրվում են ինչ-ինչ արհեստական կանոնների համաձայն, այլ նրանք, որոնց գաղափարներին, գործերին և անձնվեր օրինակին հետևում են հազարավոր ուրիշները: Եվ ազգն էլ ժողովուրդ կոչված բազմությունը չէ, այլ միայն նրա նպատակամղված և ազգային գործին նվիրված փառանգը:

Հայերի համախմբումը նոր չէ, որ պիտի կայանա: Այն որոշ չափով առկա է նույնիսկ այս օրերին, երբ, պատերազմից հետո, բնականաբար, փոքր-ինչ բթացել է ժողովրդի ազգային պատասխանատվության զգացումը: Առկա է, բայց ակնհայտորեն՝ անբավարար, քանզի Հայաստանին և հայությանը նետված մարտահրավերներին դիմակայելու համար այսօր պահանջվում են գաղափարական և կազմակերպական շատ ավելի բարձր որակներ, քան կար, ասենք, Արցախյան պայքարի օրերին:

Համախմբումը հրատապ դարձնող պատճառները բազմաթիվ են: Սակայն այս անգամ հիշատակենք դրանցից միայն երկուսը:

Պատճառ առաջին. ԱՐՑԱԽ

Վերջին զարգացումների արդյունքում կըտրուկ աճել է ազատագրված տարածքների հանձնման սպառնալիքը: Վտանգավորության աստիճանով այն այսօր զգալիորեն գերազանցում է 2001թ. իրադրությանը: Դրա մասին է վրկայում թեկուզ այն հանգամանքը, որ ի տարբերություն նախորդ անգամների, հիմա, Հայաստանում իշխող վերնախավը բոլորովին չի թաքցնում իր անձնական շահագրգռությունը՝ տարածքային զիջումների գնով շուտափույթ կարգավորման հանգեղու հարցում: Մասնավորապես, նրանք հետևողականորեն հանրությանն են ներկայացնում կարգավորման վերջին տարբերակի՝ «հետաձգված հանրաքվեի» մանրամասները և փորձում են համոզել, որ այն ոչ թե դավաճանություն է, այլ ընդունելի և անխուսափելի փոխզիջում:

Չորս տարի առաջ, Քի Ուեսթի հանդիպման ընթացքում նույնպես, Ռ.Քոչարյանը համաձայնվել էր նույնաբովանդակ տարածքային և այլ զիջումների: Սակայն, ոչ ինքը, և ոչ էլ միջնորդ-համանախագահները չէին պատկերացնում, թե որքան դժվար էր լինելու այդ փաթեթը ժողովրդին ներկայացնելն ու պարտադրելը: Երբ «ժողովրդի անպատրաստ լինելու» պատճառաբանությամբ 2001թ.-ին պայմանագրի ստորագրումը տապալվեց, ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահները հանձնարարեցին ՀՀ իշխանություններին «բացատրական աշխատանք» տանել և ապահովել հանրային կարծիքի դրական չեզոքությունը նախապատրաստվող «փոխզիջումների» նկատմամբ:

Հանձնարարությունը խոնարհաբար կատարող բարձրաստիճան պաշտոնյաները հաջորդ տարիներին փորձեցին մեզ կաշառել ներդրումների և տնտեսական զարգացման հեռանկարներով, հետո փորձեցին սովորեցնել, թե որոնք են մեր հայրենիքի սահմանները և որ տարածքները դրանց մեջ չեն տեղավորվում, վերջում նույնիսկ վախեցրեցին նոր պատերազմով: Ամեն ինչ արագացավ այս տարի: Միջազգային հանրությանը հաշվետվություն տալու մտադրությամբ այս գարնանը կազմակերպվեցին խորհրդարանական բաց լուսններ, որոնց ընթացքում իշխանությունն ու ընդդիմությունը ցուցադրական միաձայնությամբ հայտարարեցին, որ Հայաստանը արդեն պատրաստ է կատարել պահանջված զիջումներից հիմնականը՝ տարածքների հանձնումը: Այն ժամանակ նույնպես, իր խիստ քննադատությամբ,

համերաշխության տպավորությունը փչացրեց միայն «Ազատագրված տարածքների պաշտպանություն» հասարակական նախաձեռնությունը:

Այսօր հայ ժողովուրդը թերևս նույնքան պատրաստ չէ զիջումների: Դա լավ գիտեն դարաբաշյան գործարքի հայկական կողմը ներկայացնող մասնակիցները: Սակայն նրանք ոչ այնքան ստիպված են, որքան շահագրգռված են կատարել միջազգային հանրության առջև ստանձնած պարտավորությունները, քանզի համոզված են, թե հենց դա է սեփական իշխանությունը վերարտադրելու գինը, որ պետք է վճարեն համաշխարհային ուժերին: Այդ պատճառով այլևս ժողովրդից չեն թաքցնում նախապատրաստվող գործարքի խայտառակ մանրամասները:

Միջազգային բոլոր ատյանները 2006-ը հայտարարել են Ղարաբաղյան կարգավորման տարի: Եվ այսօր հակահայ փաթեթի ստորագրումը կանխելու նախկին միջոցները՝ հայտարարություններն ու ստորագրահավաքները, քարոզչական ելույթներն ու հրապարակումները կարող են և անբավարար լինել: Անհրաժեշտ է շատ ավելի զանգվածային հակազդեցության պատրաստվել, ավելի լայն աշխարհագրությամբ և ավելի մեծ հաճախականությամբ: Նման հակազդեցություն կազմակերպելու համար համախմբումը ոչ միայն անհրաժեշտ է, այլև արդեն հրատապ:

Պատճառ երկրորդ. ՋԱՎԱԽՔ

Համախմբման պահանջ է ծնում նաև իրադրությունը Ջավախքում: Այն վերջնականապես կորցնելու սպառնալիքը նույնպես մեծացել է: Վրաց պետությունը սաստկացրել է ճնշումը՝ հայերին Ջավախքից դուրս մղելու նպատակով, և այդ գործում ներգրավում է հասարակական, հատկապես երիտասարդական, կազմակերպություններ, եկեղեցականներ, ուժային կառույցներ: 2005թ. արձանագրվեցին առաջին ուժային բախումները և բոլոր փաստերը վկայում են, որ գարնանից դրանք նոր թափ են ստանալու:

Ջավախքը ռազմավարական կարևոր շրջան է դարձել նաև արտաքին որոշ ուժերի համար: Դրանով էլ մասամբ կարելի է բացատրել վրացական ակտիվությունը: Ջավախքի հարևանությամբ է անցնում Բաքու-Ջեյհան նավթատարը, Թուրքիան պատրաստվում է կառուցել Կարս-Ախալքալաք երկաթուղին: Իսկ նմանատիպ հաղորդակցությունների անվտանգությունը, դրանց հարող տարածքներում կայունության ապահովումը հարմար առիթ ու պատճառ են

Ջավախքի հիմնահարցը վերջնականապես լուծելու համար:

Վրաստանի պետության վերջին տարվա ջանքերը, բնականաբար, հանդիպում են տեղի հայության դիմադրությանը: Սակայն միջադեպերը ոչ միայն չեն պակասում, այլև գնալով հաճախակի են դառնում: Եթե նախկինում ջավախահայությունը ավելի շատ խոսում էր իր սոցիալ-տնտեսական դժվարություններից, ապա այսօր գնալով ավելի որոշակի են դառնում քաղաքական պահանջները: Վերջերս Ջավախքի հայկական կազմակերպությունները հրապարակեցին մի հայտարարություն, որում հրստակ արձանագրված է ինքնավարության պահանջը:

Սակայն, ցավոք, նույն ուղղությամբ չեն շարժվում ՀՀ իշխանությունները, որոնք շարունակում են հիմնախնդիրը համարել Վրաստանի ներքին հարց, որը հնարավոր է լուծել բացառապես սոցիալ-տնտեսական բարեփոխումներով, և խուսափում են պաշտպանել հայրենի հողի վրա ապրող մեր հայրենակիցների քաղաքական իրավունքները: Ավելին. այդ մասին նրանց բազմիցս արված հայտարարությունները շատ ծանր ազդեցություն են թողնում ջավախահայերի վրա: Էլ ավելի ծանր են «Հայաստանին չվնասելու, նրա վերջին ճանապարհը չփակելու» հորդորները:

Ջավախքում գործող կազմակերպությունները և գործիչները վերջին շրջանում աջակցության խնդրանքով բազմիցս դիմել են իրենց հայաստանցի համակիրներին, որոնք արդեն խորհրդակցություններ են անցկացնում՝ ջավախքյան հնարավոր շարժմանն ուղղված համահայկական զորակցությունը համակարգելու ուղղությամբ: Դրան զուգահեռ անհրաժեշտ է հզոր ճնշում գործադրել ՀՀ իշխանությունների վրա և փոխել նրանց գործնականում հակահայ կեցվածքը, որն այս անգամ էլ Ջավախքի հարցի վերաբերյալ է դրսևորվում:

* * *

Անշուշտ, կան նաև ուրիշ պատճառներ, որոնք անհրաժեշտ են դարձնում ազգային համախմբումը: Դրանք միայն արտաքին չեն: Մի գուցե հենց ներքին սպառնալիքներն են շատ ավելի բազմազան ու վտանգավոր: Նաև կան խորքային հիմնախնդիրներ, որոնց չլուծվածության մեջ է թաքնված, միաժամանակ բազմաթիվ ճակատներում, հայության ներկայիս խոցելիության բուն պատճառը: Դրանց դեռ կանդրահառնանք թերթի հաջորդ համարներում: Իսկ այսօր սահմանափակվեցինք միայն այն խնդիրներով, որոնց առաջնահերթությունը մեզ պարտադրված է արտաքին հանգամանքներով:

Եթե այն, ինչ-որ ես հիմա տեսնում եմ հայի անունով՝
հայկականություն է, ապա ամաչում եմ, որ ես հայ եմ: ԼԵՈ

Լեոյի այս խոսքերի տակ, թերևս, կատորագրեին մեզանից շատերը: Կարելի է թվարկել հայի բարոյականին անհարիր վարքի ու բարքի բազմաթիվ օրինակներ: Դրանք աստիճանաբար տիրապետող են դառնում, վերածվում են կենցաղային սովորույթների և ժամ առ ժամ խորացնում մեր բարոյական անկումը: Ծիշտ է, շատերը փորձում են գոնե իրենց ընտանիքը հնարավորին չափ զերծ պահել միջավայրի քայքայիչ ազդեցությունից: Հնարավոր է նույնիսկ, որ ոմանց դա մասնակիորեն և ժամանակավորապես հաջողվում է: Սակայն մի՞թե, ընդհանրապես, հնարավոր է մաքուր մնալ, երբ շրջապատումդ այդքան բարոյական աղտ և աղտեղություն կա...

Ոչ վաղ անցյալում մեր չհանդուրժած երեվոյթներն այսօր սկսել ենք բնական համարել: Եվ սա՝ ոչ միայն դրանց դեմ պայքարելու մեր անգորության պատճառով, այլև այն պատճառով, որ ինքներս էլ աննկատելիորեն փոխվում ենք: Միզուցե արդեն փոխվել ենք այն աստիճան, որ երբեմն անում ենք ամաչելու բաներ և անզիտակցաբար հպարտանում դրանցով: Իսկ երբ կողքից ինչ-որ անհարիր բան ենք նկատում, եթե անգամ ներքուստ դժգոհում ենք, միևնույն է, չենք բողոքում, նույնիսկ չենք էլ արտահայտվում, էլ ուր մնաց թե՛ պայքարենք դրա դեմ: Մենք գնալով դառնում ենք անտարբեր, որովհետև մարդն ամաչում է խրատել դիմացինին, համարում է, թե իրավունք չունի խառնրվելու ուրիշի անձնական կյանքին: Բարոյախրատական միջամտությանն ի պատասխան, նրան հեշտությամբ կարող են վիրավորել, հետամնաց կոչել:

Լավ ենք հասկանում, որ այս վիճակը ոչ այնքան ինքնահոսի, որքան ազգերի դեմ չհայտարարված պատերազմի արդյունք է: Բայց մեր թշնամին չի երևում, անտեսանելի է: Սրա զենքերը գայթակղությունն են ու ճշմարտաման սուտը, մեր եսական կրքերն ու մոլորությունները: Ուստի, եթե իսկապես ուզում ենք պահպանել մեր տեսակը, ազգային նըկարագիրը, ոչ միայն իրավունք ունենք, այլ նաև պարտավոր ենք վերականգնել բարոյականության հայկական սանդղակը: Եթե իսկապես ազգ ենք, ապա ամոթը չի կարող լինել ի՞նչ կամ քո՞նը: Իսկ եթե այն ընդհանուր է, ապա մենք, այո, ոչ միայն իրավունք ունենք, այլև պարտավոր ենք միասին խոսել, հաղթահարել ամոթն ու վախը, անհրաժեշտության դեպքում միջամտել, օգնել միմյանց՝ ինքնամաքրվելու:

Այս գործին է փորձելու ծառայել «ՀՈՌԻ ԵՐԵՎՈՒՅԹՆԵՐ» խորագիրը:

ԿՈՐԾԱՆԱՐԱՐ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

Մի առաջին դասարանցի աղջնակի ծնող բողոքում է, որ դստեր դասընկերուհիները նրան ծաղրում են՝ ասելով, թե «աղքատ ես, որովհետև միշտ նույն շորն ես հագնում»: Սակայն անմիջապես էլ սկսում է արդարանալ, թե իրականում «իրենց աղջիկը ոչ մի բանից էլ գուրկ չի ու ոչ մեկից էլ պակաս չի, ինքն ու ամուսինը շատ են աշխատում ու երեխայի ամեն ինչին հասնում են»: Ստացվում է, որ այդ կինը բողոքում է ոչ թե դաստիարակչական անառողջ մթնոլորտի դեմ, որն արդեն տարրական դպրոց է թափանցել, այլ պարզապես չի ուզում ընդունել, որ իրենց ընտանիքը «փալասների մըրցություն» «պարտվող» է ճանաչվել:

Նյութապաշտ մրցակցությունը, որի մասին պետք է խոսենք, թերևս, գոյություն է ունեցել ամենուր և բոլոր ժամանակներում: Այսօր սակայն մտահոգիչ է հիվանդագին այս երևույթի տարածվածությունը Հայաստանում:

Մենք ընտանիք և հատկապես երեխա սիրող ժողովուրդ ենք, որոնց համար պատրաստ ենք ամեն տեսակ զոհողությունների: Սակայն ի՞նչ ենք առաջին հերթին փոխանցում մեր երեխաներին: Մենք այլևս նրանց չենք դաստիարակում, այլ միայն «ապահովում ենք»: Ձավակներն էլ ժամանակի ընթացքում համապատասխան ձևով են արձագանքում՝ ծնողներին դիտարկում են սոսկ որպես նյութական միջոցների ստացման աղբյուր: Նրանցից պահանջում են գնել մոդայիկ հագուստ, վերջին տեսակի բջջային, հնարավորության դեպքում նաև մեքենա, ամաչում են ընկերներին տուն հրավիրել, եթե բնակարանը թարմ վերանորոգված չէ, անպայման համալսարան ընդունվել են ուզում, թեև սովորել այդքան էլ չեն ուզում:

Ցուցանվողության հարցում զավակներից հետ չեն մնում նաև ծնողները: Այսօր բնական է համարվում, երբ մայրիկները քաջալերում են իրենց դեռատի դստրերի նորածն երեխալու, տձև հագուստների տակից մարմնական բարեմասությունները ցուցադրելու, վավաշոտ շարժումներով պարասրահներում փայլելու, փոքր տարիքից «միսս», «մոդել» կամ այլ անբարո մրցույթի մասնակցելու ցանկությունը: Հայրերն էլ չեն սաստում որդիներին, երբ սրանք իրենց հոռի վարքով փորձում են ցուցադրել մյուսների համեմատ ունեցած, իսկ հաճախ նաև չունեցած գերազանցությունը, մեջք ունենալն ու անպատժելիությունը:

Բոլոր ընտանիքները չեն, որ դիմանում են

այս մրցակցությանը: Երեխաների անընդհատ աճող պահանջները կամ գոնե հասակակիցներից հետ չմնալու ցանկությունը բավարարելու համար, ծնողները ստիպված են լինում գիշեր-ցերեկ աշխատել: Հաճախ հայրերի հետ հավասար աշխատում են նաև մայրերը՝ երեխաների դաստիարակությունը թողնելով ինքնահոսի: Դա էլ միշտ չի օգնում և բազմաթիվ ընտանիքներ կանգնում են քայքայման եզրին: Հայրերը հաճախ ամաչում են, որ չեն կարողանում հոգալ բոլոր կարիքները և հեռանում են ընտանիքից: Լավագույն դեպքում ժամանակավորապես մեկնում են արտագնա աշխատանքի, ամբողջ հոգսը թողնելով տիկնանց վրա: Վերջիններս ամուսիններից ստացվող դրամական ոչ մեծ փոխանցումների սիրույն հանդուրժում են նրանց տևական բացակայությունը: Խաղաղությունն ու երջանկությունը կորցրած, աղճատված ընտանիքներում խոսակցության հիմնական նյութը շարունակում է մնալ փողը:

Համազգային աղետի վերածված ցուցամուլության այս մրցույթի պատճառով խաթարված են նաև ծեսերն ու արարողությունները: Նոր տարին, դեռ խորհրդային տարիներից վերածվել է որկրամոլության հանընդհանուր խրախճանքի: Պահքին վայել ճաշատեսակները բոլորովին իմաստազրկվել են ալկոհոլի և մսեղենի հարևանությամբ: Ներկա սոցիալական պայմաններում, բազմաթիվ ընտանիքներ, մեծ դժվարությամբ, նույնիսկ պարտքեր անելով, Նոր տարվա սեղանի վրա ավելին են ծախսում, քան մնացած տարվա ընթացքում, ու դեռ ամաչում դրա աղքատությունից: Հարսանքավորները տարատեսակ շռայլություններով իմաստազրկում են պսակի արարողությունը՝ այն վերածելով շքեղ ու ճոխ ավտոշարասյան, շռայլ հյուրասիրության կամ նվիրատուների առատածեռնության ցուցահանդեսի: Հաճախ, այդ պատճառով, բազմաթիվ երիտասարդներ

կամ ամուսնանում են առանց հարսանեկան արարողության, կամ նույնիսկ չեն ամուսնանում՝ ամաչելով իրենց հարազատների անվճարունակությունից: Մահացածի հարազատները մի ամբողջ կարողություն են ծախսում նրա թաղման ծեսի և գերեզմանի վրա: Որոշները դեռ կենդանության օրոք են սկսում սեփական գերեզմանի կառուցումը:

Բայց չէ՞ որ այս ամենը նկարագրելիս, նկատի չունենք հղփացած մի խումբ մեծահարուստների, որոնք ժողովրդի աչքն են ծակում իրենց դրյակների ու մեքենաների ճոխությամբ, թիկնապահների թվով ու կազինոներում տանուլ տված գումարներով: Ցավալի՜ն այն է, որ նրանց օրինակը շատերի մոտ զգվանքի փոխարեն, նախանձ է առաջացնում և երևույթը դարձնում էլ ավելի համատարած ու կործանարար: Կործանարար նաև՝ ազգային իմաստով, որովհետև նման մրցակցության թելադրած «արժեքները» գալիս են փոխարինելու հոգևորին, ազգայինին, բարոյականին, ավանդականին:

Ակնհայտ փաստերի հերթական շարադրանքը կարող է ավելի հուսահատեցնող ազդեցություն ունենալ մարդու վրա, եթե դրանց դեմ պայքարելու միջոցներ նա չի տեսնում: Թերևս սա այն դեպքն է, երբ իշխանությանը կամ բարոյալքող համաշխարհային կենտրոններին մեղադրելը ճիշտ է, բայց մի քիչ անիմաստ զբաղմունք է: Լուծումը յուրաքանչյուրը պետք է փնտրի և կարող է գտնել իր մեջ: Կործանարար այս մրցույթից դուրս գալու համար կարող է բավարար լինել անգամ սեփական որոշումը: Մարդը հեշտությամբ է ազատվում այլոց ցուցադրական բարեկեցության հանդեպ ունեցած նախանձից, եթե սովորում է մերժել նրանց «արժեքները», վերաիմաստավորում է կյանքն ու գտնում իր ճշմարիտ տեղը դրանում: Այդպիսինը դառնում է նպատակասլաց ու իր օրինակով դաստիարակում զավակներին, ոգեվորում շրջապատին, ջարդում արտաքին աշխարհից եկող ցանկացած ազդեցություն:

ԱԶՍԱԳՐՈՒՄ

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆԻ ՄՇՏԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԻ ԱԿՈՒՄԲ

Հարգելի ընթերցողներ,
 «Ազատագրում»-ը լույս է տեսնելու նախ ամսեկան, ապա երկշաբաթյա պարբերականությամբ: Այն կրպակներում չի վաճառվելու, սակայն անվճար էլ չի տարածվելու: Առաջին համարներին ծանոթանալուց հետո, դուք կարող եք բաժանորդագրվել «Ազատագրում» պարբերականին, անդամակցելով նրա մշտական ընթերցողների ակումբին: Այն կհոգա, որպեսզի դուք, առանց ուշացումների, ստանաք թերթի հերթական համարները և հնարավորություն ունենաք մասնակցելու զանազան բովանդակային քննարկումների: Իսկ ձեր անդամական վճարումները մասամբ կհոգան տպագրության ծախսերը:

ՃԱՆԱՊԱՐՅԱՅԻՆ ՔԱՐՏԵԶ

ՂԱՐԱԲԱՂՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՄԻ ԽԱՅՏԱՌԱԿ ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

ԻՐԱԿԱՐԳՈՒԹՅՈՒՆ

Ինչո՞ւ եք ասում, թե իշխանությունները պատրաստվում են տարածքներ հանձնել: Կարծես թե այդ մասին նրանց հայտարարություններն ավելի շատ բանակցությունները ձգձգելու նպատակ են հետապնդում:

Նման հարցեր են հաճախ մեզ ուղղում շրջանների մեր գործընկերները: Ինչը բնական է, որովհետև նորմալ մարդու համար շատ դժվար է պատկերացնել, թե ինչպես Հայաստանի ղեկավարները մի օր կարող են վերցնել ու հող նվիրել թշնամուն: Ուստի շատերն ուզում են հավատալ, որ տարածքները հանձնելու մասին բոլոր այդ խոստումներն ընդամենը դիվանագիտական խաղեր են: Այդ հավատը հատուկ ձևով են փայփայում ՀՀ և ՀՀԿ ղեկավարները, քանզի միայն այս ձևով նրանք կարող են արդարացնել իրենց անգործությունը և հանդուրժողականությունը: Սրան ավելացնենք նաև տեղեկատվության անբավարարությունը՝ հատկապես մարզերում:

Սակայն փաստերը համառ են, իսկ վերջին տարում՝ նաև բավականին շատ: Վառ օրինակների շարքում ամենաթարմը նոյեմբերի 23-ին «Ռեզնում» գործակալությանը պաշտպանության նախարարի խորհրդական Հայկ Քոթանջյանի, տված հարցազրույցն է: Թարգմանաբար ձեր ուշադրությանն եք ներկայացնում հատվածներ այդ հարցազրույցից:

(Չուսերեն բնօրինակին կարող եք ծանոթանալ www.regnum.com կայքէջում)

«Միջազգային իրավունքի երկու սկզբունքների գործնական համատեղման մոտեցումը պետք է արտացոլի Ադրբեջանական խՍՀ-ի տարածքում 1991 թվականին ստեղծված երկու պետությունների լեգիտիմության, իրավահավասարության և տարածքային ամբողջականության փաստը: Տվյալ մոտեցման իրականացման տրամաբանությունը ենթադրում է ընդունել ինքնորոշման սկզբունքի կիրառումը ԼՂՀ և տարածքային ամբողջականության սկզբունքի կիրառման անհրաժեշտությունը Ադրբեջանի Հանրապետության հողերի նկատմամբ, որոնք գտնվում են Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հսկողության տակ՝ նրան շրջապատող անվտանգության գոտում»:

լրացուցիչ հանրաքվեի անցկացում Լեռնային Ղարաբաղի հայկական եւ ադրբեջանական բնակչության շրջանում, նրանց ներկայիս բնակության վայրերում, տրամադրելով նրանց կարգավիճակի վերաբերյալ լայն ընտրություն. անկախություն, միավորում Հայաստանի կամ Ադրբեջանի հետ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՓՈՒԼ.

-ԵԱՀԿ ՄԻ և ՄԱԿ ԱԽ հովանու ներքո խաղաղարար ուժերի տեղակայում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության անվտանգության գոտում (բացի Լաչինի եւ Քելբաջարի շրջաններից), ինչպես նաև նախկին Շահումյանի շրջանում և Մարտակերտի հատվածում, որը գրավված է ադրբեջանական զորքերի կողմից:

-ԵԱՀԿ ՄԻ և ՄԱԿ ԱԽ, ինչպես նաև ՀՀ հովանու ներքո, խաղաղարար ուժերի կողմից Լաչինի եւ Քելբաջարի շրջանների որպես Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի միջեւ կապուղային միջանցքի երաշխավորված գործունեության, ինչպես նաև նրա գոյատևման անվտանգության գոտու, համատեղ հսկողության ապահովում :

-ԼՂՀ-ի զորքերի միաժամանակյա դուրսբերում Ադրբեջանի Հանրապետության տարածքներից (բացի Լաչինի եւ Քելբաջարի շրջաններից), որոնք ներգրավված են Լեռնային Ղարաբաղի անվտանգության գոտու կազմում, ինչպես նաև Ադրբեջանական զորքերի դուրսբերում Շահումյանից և Մարտակերտի մի մասից:

-Ադրբեջանի կողմից Հայաստանի սահմանների և կապուղիների ապաշրջափակում:

«Ղարաբաղյան կարգավորման ճանապարհային քարտեզը կարող է համարվել անվտանգ զարգացման և տևական խաղաղության հաստատման արդյունավետ գործիք, եթե դա մշակվի կողմերի և ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համատեղ ջանքերով: Հաշվի առնելով մեր կովկասյան քաղաքական կուլտուրայի ընդհանուր առանձնահատկությունը, անշուշտ կարելու են նաև միջոցները հակամարտության բոլոր կողմերի «դեմքի պահպանման» ուղղությամբ: Գործընթացի փորձաքննությունը հուշում է, որ Ղարաբաղյան կարգավորման ճանապարհային քարտեզի գլխավոր փուլերը, երկու սկզբունքների համատեղմամբ կարող են ներառել հետևյալ տարրերը»:

(Տարրերը ներկայացվում են երեք փուլերով)

ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՒԼ 5-րդ կետ
ՄԱԿ-ի եւ ԵԱՀԿ ՄԻ հովանու ներքո

ԱՄՏՄԳՄԻՄ քիլ Ա դեկտեմբեր 2005

ԵՐՐՈՐԴ ՓՈՒԼ

- վերադարձված տարածքների երաշխավորված ակնագերծում

- հայկական և ադրբեջանական փախստականների, ինչպես նաև տեղահանված անձանց վերադարձ Ղարաբաղյան հակամարտության գոտում իրենց նախկին բնակության վայրեր

- Ղարաբաղյան հակամարտության նախկին գոտու համակողմանի ռեաբիլիտացիա՝ ԵԱՀԿ ՄԽ խմբի և ՄԱԿ-ի ԱԽ հովանու ներքո

- ԵԱՀԿ ՄԽ և ՄԱԿ-ի ԱԽ վերահսկողության ներքո Քելբաջարի և Լաչինի շրջանների՝ որպես ազատ տնտեսական գոտու, համատեղ բարեկարգում:

«Ազատագրված տարածքների պաշտպանություն» հասարակական նախաձեռնության ղեկավարների 1-ին հրավիրած մամուլի ասուլիսի համար առիթ էր ծառայել Հայկ Քոթանջյանի հենց այս հարցազրույցը: Նախաձեռնության ներկայացուցիչների տարածած մամուլի ամփոփագրումն ասվում է.

«Նախահանրաքվեական թոհուբոհի օրերին, ՀՀ պաշտպանության նախարարի խորհրդական Հայկ Քոթանջյանը, «Ռեզոնանս» գործակալության միջոցով, հրապարակեց մի շարք մանրամասներ՝ Ղարաբաղյան կարգավորման ներկա փուլում կողմերի միջև համաձայնեցվող «ճանապարհային քարտեզի» վերաբերյալ: Չնայած դրա խայտառակ հակահայ բովանդակությանը և ակնհայտ այն հանգամանքին, որ հիշյալ խորհրդականը դրանք չէր ներկայացնի, եթե առկա չլիներ պետության և մասնավորապես պաշտպանության նախարարի համապատասխան դիրքորոշումը, քաղաքական ուժերը փաստորեն չընկատելու տվեցին և որևէ կերպ չարձագանքեցին գրեթե բաց տեքստով շարադրված ազգային դավաճանության այդ ծրագրին:

Ըստ հարցազրույցի, նախապատրաստվող պայմանագիրը, որին հիմնականում համաձայն է և որի վերաբերյալ միայն որոշ շտկումներ է առաջարկում Հայկ Քոթանջյանը (իմա՝ պաշտպանության նախարարը և նախագահը), ենթադրում է Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականության ճանաչում, այդ տարածքի մեջ ներառելով ազատագրված բոլոր շրջանները, ներառյալ նախկին Քելբաջարը և Լաչինը, որոնց համար ենթադրվում է «ազատ տնտեսական գոտու» և միջազգայնորեն երաշխավորված «հաղորդակցային միջանցքի» կարգավիճակ: Ծրագիրը պարունակում է նաև այլ վտանգավոր դրույթներ, ինչպես օրինակ՝ ազտագրված տարածքներ թուրքական տարրի վերադարձը կամ այսպես կոչված խաղաղապահ զորքերի մուտքը Արցախ:

Հարցազրույցը ժողովուրդներին մշակելու Միսսի խմբի հանձնարարության ուղղությամբ իրականացված հերթական քայլն է: Սակայն ակնհայտ է, որ այս անգամ իշխանությունները օտարին հաճոյանալու գործում պետք եղածից ավելի ջանասիրություն են ցուցաբերում: Հետապնդվող խնդիրը ներքին քարոզչական է. այն է ժողովրդին մոլորեցնելը և մի քանի մարդու ստոր ծրագրերի պատասխանատվությունը նրա ուսերին բարդելը: Սա պաշտպանության նախարարությունը գլխավորող և իշխանական գագաթին ձգտող անձնավորության

հակահայ գործունեության տրամաբանական շարունակությունն է: Պարզապես այս անգամ «անկեղծության» չափաբաժինն այնքան մեծ էր, որ պաշտպանության նախարարը նախ չի ցանկացել «ճանապարհային քարտեզը» անձամբ հրապարակել և դա մի քիչ աննկատ անելու համար ընտրել է հանրաքվեի նախօրյակը: Հատկանշական է նաև ընտրված անձը, որ էությանը և համբավով մորթը փոխող ապագային մի գործակալ է:

Հրապարակման իրական հեղինակը փորձել է խուսափել առավել անընդունելի ձևակերպումներից: Օրինակ՝ օգտագործվում է «ԼՂՀ տարածքային ամբողջականության ճանաչում» ամպագորգոռ արտահայտությունը, որի միակ իրական իմաստը սակայն, ԼՂՀ անկախության հանրաքվեի մեջ չներառնված շրջանների, այդ թվում Քելբաջարի ու Լաչինի հանձնումն է: Վերջիններիս հանձնման մասին ուղղակի արտահայտություն պարզապես չկա: Փոխարենը ասվում է, որ դրանք համատեղ (հայերի և ադրբեջանցիների) ջանքերով պետք է վերածվեն միջանցքի ու տնտեսական գոտու:

Ոչ ոք այլևս չի կարող կասկածել, որ երկրում իշխանությունը յուրացրած ազգադավ խմբակը պատրաստվում է հայրենի տարածքներ հանձնել թշնամուն և ի չիք դարձնել Արցախյան մեր ազատամարտի արդյունքները: Այլևս ոչ մեկին չեն կարող խաբել այն հավաստիացումները, թե սա, իրականում, ընդամենը դիվանագիտական խաղ է՝ կարգավորման գործընթացի իմիտացիա: Այս իմաստով 2006թ.-ը իր մեջ պաշտոնատարների դավաճանական գործողությունների անչափ մեծ սպառնալիք է պարունակում:

Միաժամանակ հաստատում ենք, որ հայ ժողովրդին հանձնելու և խաբելու, կաշառելու և վախեցնելու, հուսահատեցնելու և ապակողմնորոշելու տևական ջանքերն իզուր են անցել: Հայ մարդը չի պատրաստվում հրաժարվել իր հայրենի հողից, անվտանգությունից ու արժանապատվությունից և պատրաստ է արժանի հակահարված տալ թե՛ արտաքին, և թե՛ ներքին թշնամուն:

Մամլո ասուլիսը լուսաբանվեց միայն մամուլում, քանի որ նրա արձագանքը թուլացնելու նպատակով, իշխանությունները, մոտավորապես ժամը 15.30-ից սկսած, արգելափակել էին ամբողջ հեռուստատեթերը: Սակայն մամուլի բավական ծավալուն արձագանքներն էլ բավարար եղան, որպեսզի ԱՏՊ քննադատական արտահայտություններն աննկատ չանցնեն հանրության և օտար դիտորդների համար: Ուստի իշխանությունների պատվերով կազմակերպվեց որոշ հակազդեցություն:

Հ2 հեռուստաալիքի քաղաքական մեկնաբան Արամ Սաֆարյանը մի քանի օր անց հանկարծ որոշեց գովերգել այս տխրահռչակ հարցազրույցը և հեղինակին՝ կոչելով նրան մեկ դոկտոր, մեկ՝ գեներալ, մեկ էլ՝ խոշոր քաղաքագետ ու վերլուծաբան, նույնիսկ՝ Արցախի ազատագրման գործի նվիրյալ: Սակայն կաղ հարսին որքան էլ գովես, ոտքը չի ուղղվի: Օրինակ, շատերի հիշողության մեջ դեռ թարմ է 1987թ. «Պրավդա»-ում տպված պոլիտբյուրոյական գործակալ Հայկ Քոթանջյանի հողվածը, որով նա դատապարտում էր իր վերադաս Կարեն Դեմիրճյանին, կամ թե ինչպես էր 1989-ին Հրազդանում ձերբակալում Ղարաբաղյան շարժման հայտնի գործիչների: Սակայն այսօր շատ ավելի կարևոր է հասկանալ, թե ինչպես պատահեց, որ ԱՄՆ-ում նրա աշխատելուց և ՊՆ խորհրդական նշանակվելուց հետո, Սերժ Սարգսյանն ամերիկամետ դարձավ, զորքեր ուղարկեց Կոսովո և Իրաք ու հիմա էլ պատրաստվում է ամերիկացի խաղաղապահներ հրավիրել Արցախ:

Հ2-ի մեկնաբանի երկրորդ պնդումն այն էր, որ «ճանապարհային քարտեզը» Հայկ Քոթանջյանը չէ, որ առաջարկել է: Նա իբր միայն քննադատել է դրա հեղինակին՝ «Միջազգային ճգնաժամային խումբ» հասարակական կազմակերպությանը: Իհարկե, Քոթանջյանը չի առաջարկել: Սակայն ՄԾԽ-ն էլ դրա հետ միայն ձևական առնչություն ունի և այդ մասին խոսել է միայն վերջերս: Իսկ առաջին անգամ նոր հանրաքվեի գաղափարը հնչել է դեռ 2002թ.: Իսկ այս տարվա մարտին, խորհրդարանական լսումների ընթացքում, այս «ճանապարհային քարտեզի» բոլոր հիմնական դրույթները շարադրվեցին Սերժ Սարգսյանի զեկույցում, Վահան Հովհաննիսյանի, Կազիմիրովի և այլ ելույթներում: Իր հարցազրույցում Հայկ Քոթանջյանը փաստորեն վերաշարադրելով, ընդունում է բոլոր հակահայ կետերը, իր կողմից ավելացնելով Շահումյանի ձևական պահանջը և առաջարկելով, որ, օրինակ, Շուշիի նախկին բնակիչ թուրքերը «նոր հանրաքվեին» մասնակցեն իրենց ներկայիս գտնվելու վայրերում և հետո միայն վերադառնան Շուշի:

Հ2-ի մեկնաբան խոսելով բազմաթիվ անկարևոր բաների մասին, այնուամենայնիվ, խուսափեց որևէ բան ասել Հ. Քոթանջյանի հարցազրույցի վերջին մասում տեղ գտած և մեր

կողմից մեջբերված հակահայ կետերի վերաբերյալ, որոնք, մեղմ ասած, մեկնաբանության կարիք չունեն: Փոխարենը՝ նա ափսոսանք հայտնեց, որ հիշյալ հարցազրույցը այդպես էլ չդարձավ մասնագիտական քննարկման նյութ և միակ արձագանքը «շատ հարգելի», բայց իբր ոչ մասնագետ, ԱՏՊ-ի քննադատությունն էր, որը նա համարում է մարդկայնորեն հասկանալի:

Երկու օր անց, «Ար»-ի եթերում ԱՏՊ ներկայացուցիչների ոչ խորաթափանց լինելն էր ակնարկում նաև ԼԴՀ նախկին արտգործնախարար Նաիրա Մելքունյանը: Իբր Հայկ Քոթանջյանի հարցազրույցը դիվանագիտական մի մեծ խորամանկություն է, որի արդյունավետությունը բոլորս կտեսնենք մի հինգ քայլից: Կարծում ենք Նաիրա Մելքունյանը մասամբ ճիշտ է: Սա իսկապես դիվանագիտական խորամանկություն էր, որը սակայն ուղղված է ոչ թե թուրքերի կամ միջնորդների դեմ, այլ սեփական ժողովրդի: Իրենք իհարկե շատ են ուզում, որ հայ ժողովուրդը հնարավորինս ուշ հասկանա իրենց որոշ չափով քողարկված, դավաճանական քայլերի էությունը: Բայց դա նրանց գրեթե երբեք չի հաջողվում:

Ի դեպ, այս նյութին առաջինը անդրադարձավ «Իրավունք-հետաքննությունը»: Սակայն նրա թղթակիցը բոլորովին չկարևորեց Ղարաբաղյան գործարքի էական կողմը հանդիսացող հայրենի տարածքների հանձնման փաստը և դիմեց մի խումբ քաղաքական գործիչների, որպեսզի նրանք մեկնաբանեն միայն այն առաջարկը, որը վերաբերում էր ենթադրյալ հանրաքվեին ադրբեջանցիների մասնակցության ձևին: Հետաքրքրական է նաև այն, որ պատասխանողները (Արամ Կարապետյան, Գալուստ Սահակյան, Ալեքսանդր Կիրակոսյան, Վազգեն Մանուկյան, Ալբերտ Բազեյան) նույնպես չեն անդրադարձել տարածքների հանձնման խայտառակ փաստին և խուսափել են համապատասխան գնահատական տալ Հակ Քոթանջյանի ոչ պատահական հարցազրույցին: Եվ ընթերցողը այդպես էլ չէր հասկանա, թե ինչի մասին է խոսքը, եթե նյութի վերջում որպես բացառություն զետեղված չլինեք Ազատագրված տարածքների պաշտպանություն հասարակական նախաձեռնության տեսակետը, որը ի պատիվ լրագրողի դարձել է տվյալ նյութի վերնագիրը. «Խայտառակ դավաճանությունից հետո միթե՞ կարևոր է, թե քանի ադրբեջանցի կմասնակցի հանրաքվեին»:

Մենք հաճախ ենք ականատես լինում, թե քաղաքական գործիչները, փորձագետ կոչվածներն ու լրագրողները, եթերում կամ մամուլում, ինչպիսի օտար և արհեստական տերմիններ են գործածում: Բառեր, որոնք հայ մարդու համար ոչ մի իմաստ չունեն: Դրանք անգամ իրենց արտաբերողների համար միշտ չէ, որ իմաստալից են: Բայց այդ մարդիկ ի ցույց են դնում իրենց հավատարմությունը մոդայիկ դարձած արևմտյան «արժեքներին» և հաճախ օգտագործում այնպիսի բառեր, որոնց միջոցով էլ հենց այդ «արժեքներն» այսօր ներմուծվում են մեր լեզվամտածողություն: Նրանց թվում է, թե իրենք ավելի գրագետ են, որովհետև մի քանի սարքված կամ թարգմանված օտար բառեր են սերտել: Սա դեռ ոչինչ: Բայց նրանք նաև փորձում են դաս տալ, լուսավորել մեր ժողովրդին, որին համարում են գավառամիտ և հետամնաց:

Իսկ մենք ճիշտ հակառակ կարծիքին ենք: Իսկական գավառամիտները հենց այս օտարամուլ գործիչներն են: Սեփական ժողովրդի իմաստնությանը անհաղորդ, նրանք իրենց հայացքն ուղղել են դուրս և այնպես են մոլորվել ապատեղեկատվության այս դարում, որ սևը սպիտակ են տեսնում, հետամնացը՝ զարգացած են համարում, ամոթալիով հպարտանում են և դեռ ուրիշներին էլ ամոթանք են տալիս պարկեշտ լինելու համար, հայրենի հողից սնվող իմաստուններին խելք են սովորեցնում:

Մասիսի բարձունքից աշխարհը ճանաչող հային, իհարկե, չեն կարող խաբել շինծու հասկացություններով հեղեղված անբովանդակ ճարտասանությունները: Սովորաբար մենք արդարացիորեն արհամարհում ենք դրանք: Բայց, արդյունքում եթերում և մամուլում շրջանառվող կեղծ հասկացություններն ու քանդող գաղափարները, որպես կանոն, մնում են անպատասխան: Այնինչ բառերը ժամանակակից քաղաքականության հզոր զենքերն են, որ նպատակային ձևով շրջանառվում են մարդկանց ապակողմնորոշելու և ուղղորդելու, չարիքին դրական երանգ հաղորդելու, իսկ բարին ծաղրելու համար: Մեր խնդիրն է զինաթափել Հայաստանում այս զենքերն օգտագործողներին:

«Գավառամիտ քաղաքագետի բառարան» խորագիրն օտարամուլ լեզվամտածողությանը հակազդելու կամ նույնիսկ այդ հակազդեցությունը կազմակերպելու մի փորձ է:

Ինտեգրացիա և եվրոիներգրացիա

Ինչպե՞ս կարծազանքեինք, եթե ասվեր, որ Հայաստանը պետք է հրաժարվի անկախությունից ու անդամակցի ԽՍՀՄ-ի տիպի որևէ պետության: Կամ՝ ինչպե՞ս կարծազանքեինք, եթե Ջավախքի հայությանը վրացի դառնալու կոչ անեին: Կարծում ենք, պատասխանը միանշանակ է: Բայց դա գիտեն նաև նմանատիպ գաղափարների հեղինակները: Ուստի իրենց առաջարկները շաքարապատում են, որ հեշտությամբ կուլ տանք: Այդ շաքարն այս դեպքում «**ինտեգրացիա**» բառն է:

Ինտեգրացիան, իր հիմնական իմաստով, նշանակում է միասնացում, փոխադարձ կապերի զարգացում, միավորում մեկ ընդհանուր մարմնում: Փորձենք հասկանալ, թե այս համատեքստում ինչ է նշանակում «Ջավախքը ինտեգրենք վրաց հասարակությանը»: Դա նախ նշանակում է, որ Ջավախքը վրաց հասարակության բնական մասը չէ և այն նոր են ուզում այդպիսինը դարձնել: Քանի որ Ջավախքը, այնուամենայնիվ, ենթակա է վրացական պետությանը, ուրեմն վրաց հասարակությունից նրա կտրվածության միակ պատճառը շրջանի ոչ վրացականությունն է, այսինքն՝ հայկականությունը: Հետևաբար հենց այդ խանգարիչ հանգամանքն է, որ «ինտեգրացիա» բառը օգտագործողներն, այս դեպքում, խնդիր են դրել վերացնելու:

Պատմությունից լավ ենք հիշում, թե ինչպես է հայությունը ջնջվել իր հայրենիքի տարբեր մասերում, ծանոթ ենք նաև սպիտակ եղեռնի միջոցներին, վրացական պետության տասնամյակների հակահայ գործելառճին: Այդ պատճառով Վրաստանի ներկա կառավարությունը, իր արևմտյան հովանավորների հետ միասին, փորձում է գործածել նոր, դրական շեշտադրում ունեցող բառամթերք: Ասում են «ջավախահայությանը ինտեգրենք վրաց հասարակությանը»: Ի՞նչ են հասկանում դրա տակ:

Նախ, Ջավախահայությունը պետք է վրացերեն սովորի, որպեսզի վրացիների հետ հաղորդակցվել կարողանա, հնարավորություն ստանա ծառայելու վրացական պետությանը: Մարզը տնտեսապես աղքատ է, ուրեմն պետք է կառուցել թբիլիսին կապող ճանապարհներ, որպեսզի հայերն իրենց ապրանքը հեշտ հասցնեն մեծ շուկա: Համալսարան է պետք Ջավախքում, որտեղ տեղացի հայերը, փոխանակ երևան գնալու, սովորեն վրացի հասակակիցների հետ միասին: Վրացական ծեսով պետք է վերածծել հայկական եկեղեցիներն ու այնտեղ չորս թեմ հիմնել, որպեսզի հայերը խորհուրդների համար դիմեն վրաց հոգևորականներին և այլն, և այլն: Սա ինտեգրացիա է բառացի իմաստով: Բայց սա չհայտարարված պատերազմ է՝ ըստ էության:

Ըստ այս պատերազմի կանոնների, գուր-

գուրելով սպանելն ավելի հեշտ է, քան զենքով: Պետք է այնպես անել, որ հակառակորդը զլխի չընկնի, որ իրեն ուզում ես ոչնչացնել: Ամեն օր պետք է հավաստիացնես, որ ուզում ես նրան օգնել: Այդ պատճառով շահարկվում է Ջավախքի սոցիա-տնտեսական զարգացման հիմնախնդիրը, որը թուրքալի նման կրկնում են նաև երևանցի իշխանավորները: Իհարկե, Ջավախքըն աղքատ է, ինչպես ամբողջ տարածաշրջանը ու մի բան էլ ավելի, որովհետև բարձր լեռնային շրջան է: Սակայն կան ուրիշ վրացաբնակ շրջաններ Վրաստանում և հայաբնակներ՝ Չայաստանում նույնպես, որ ավելի աղքատ են, թեև լավ էլ ինտեգրված են: Այլ հարց է, որ աղքատությունը օգտագործվում է իբրև առիթ՝ ինտեգրման անհրաժեշտությունը հիմնավորելու համար: Չէ՞ որ մի քիչ ավելի դժվար է հիմնավորել, ասենք, մշակութային ինտեգրացիայի անհրաժեշտությունը, իսկ տնտեսականը շատ հեշտ է:

Այսպես. ինտեգրացիա ասելով, վրացին փորձում է գրավել Գուգարքի այն շրջանները, որոնք թեև վաղուց են վարչականորեն իրեն ենթարկվում, բայց այդպես էլ մնացել են հայկական: Բայց քանի որ ինտեգրացիա ասողը վրացին է, իսկ լսողը՝ նրան լավ ճանաչող ջավախահայր, ապա այս բառն այնքան էլ լավ չի կատարում մոլորեցնելու առաքելությունը: Փոքր-ինչ այլ է, երբ նույն բառը օգտագործում են Արևմուտքից:

ԽՍՀՄ փլուզումից հետո ամերիկացիներն ու եվրոպացիները սկսեցին մտածել այն տարածքի մասին, որ ռուսները Անդրկովկաս էին կոչում: Սրանք էլ այն կոչեցին Չարավային Կովկաս, ու դարձյալ ինտեգրացիայի քարոզ ծավալեցին: Իհարկե, մեկի հետ գործ ունենալն ավելի հեշտ է, քան երեքի: Բացի այդ, այս երեքը շատ կռվարար դուրս եկան: Ուստի անհրաժեշտ էր նրանց հաշտեցնել ու միավորել: Այս նպատակին պետք է ծառայեր «կովկասյան տուն» կառուցելու ինտեգրացիոն գաղափարը: Ու թեև Արևմուտքի անուղղակի կառավարումը հաճախ ավելի զորեղ է քան կոմունիստական ամբողջատիրությունը, այնուամենայնիվ, պետք է ենթադրել, որ կովկասցիներին միևնույն տանիքի տակ միավորելու նրա փորձերը ևս կարժանանան նույն ճակատագրին, ինչ որ Անդրֆեդերացիան:

Այնուամենայնիվ, ինտեգրացիոն այս ծրագիրը դեռ շարունակում է գոյություն ունենալ, բայց այս անգամ մեկ այլ ինտեգրացիայի՝ եվրո-ինտեգրացիայի շրջանակներում: Երևանում, Թբիլիսիում ու Բաքվում բոլոր քաղաքական գործիչներն անդադար խոսում են Եվրո-միությանը միանալու, եվրոպական զարգացած երկրների արժեքներն ընդօրինակելու իրենց երազանքի մասին: Ոմանք դա անում են միան-

գամայն անկեղծորեն: Սա էլ եվրոպացիներին իրավունք է տալիս ավելի շատ թելադրելու, պահանջներ դնելու, այդ թվում՝ տարածաշրջանում միմյանց հետ ինտեգրվելու վերաբերյալ: Եվրոպական հովանավորությամբ հարավ-կովկասյան եռակողմ պաշտոնական և ոչ պաշտոնական հանդիպումներն ամենատարբեր ձևաչափերով սովորական բան են դարձել: Բանը հասել է նույնիսկ նրան, որ եվրոպական պատվերով գրվում է Կովկասի պատմության դասագիրք:

Կանցնի ժամանակ և եվրոպացիներն ու ամերիկացիներն էլ կիրառվեն հային, թուրքին (ադրբեջանցուն) ու վրացուն ինտեգրելու անհեռանկար գործից: Բայց թե ե՞րբ տեղական քաղաքական գործիչները կդադարեն երազել եվրոպայի հետ ինտեգրման մասին, անհայտ է:

Այս մարդկանց Եվրոպան դրախտավայր է թվում, ուր բոլորը հարուստ են, կյանքը արդար ու ապահով: Ինտեգրվելը նրանց համար մի քանի հազար եվրո աշխատավարձ ստանալն է, առանց փախստականի կարգավիճակի Գերմանիա փախնելն է, կամ, առանց փախնելու, մի քիչ Գերմանիային նմանվող երկրում ապրելը: Պարզվում է, երբ սրանք ժամանակին անկախություն էին գոռում, իրականում ուզում էին խորհրդային կոմունակական փոխարինել եվրոպական ծերանոցով: Իսկ որպեսզի սկզբունքային թվան, մեզ համոզում են, թե իրենք անկախությունից չեն հրաժարվում, այլ հայ ժողովրդին, բացառապես նրա շահերից ելնելով, ուզում են ինտեգրել քաղաքակիրթ և բարեկեցիկ Եվրոպային: Դեռ ավելին. անգամ ազգայնական հորջորջվող կուսակցական գործիչները պնդում են, թե մենք ու եվրոպացիները միշտ էլ նույն արժեքային համակարգի կրողն ենք եղել: Բա հո հետամնաց ու մահմեդական Ասիայի հետ չենք ինտեգրվելու, ավելացնում են սրանք, թեև այս պնդումը մեղմ ասած ակնհայտ չէ՝ արևելքը շատ բաներով, ու հատկապես հոգևոր իմաստով, զերազանցում է արևմուտքին:

Պատերազմներից հոգնած, գաղութները կորցրած և ԽՍՀՄ-ից վախեցող Եվրոպայի համար առաջնահերթ խնդիր էր ներքին համերաշխությունը և միասնությունը: Հանուն համաեվրոպական ինտեգրացիայի, պետությունները որոշեցին սպանել ազգերի ինքնագիտակցությունը: Նրանք որդիներին հանեցին հայրերի դեմ, կանանց հակադրեցին իրենց ամուսիններին, հավատը փոխարինեցին ազատություններով: Արդյունքում այլասերված ընտանիքները կորցրեցին վերարտադրության ունակությունը: Ժամանակին մարդկության պատմությունը կերտած ազգերը փաստորեն ինքնասպանություն գործեցին: Դեռևս բավարար չափով չգիտակցելով կատարվածը, սրանք շարունակում են մտածել իրենց վաղվա թոշակների մասին ու իրենց չծնված երեխաների փոխարեն նոր աշխատուժե են փորձում ներմուծել: Այդ պատճառով

ինտեգրացիան էլ նրանց համար փոխեց իր իմաստը: Հիմա փորձում են ինտեգրել, այսինքն՝ եվրոպացի դարձնել ներգաղթյալներին և հարևան, ոչ այնքան եվրոպական պետություններին: Թե որքանով է դա նրանց հաջողվում, վկայում են ֆրանսիական քաղաքներում վերջերս հրկիզված մեքենաները:

Մենք կարող ենք հասկանալ վրացիներին, երբ նրանք հիմա էլ փորձում են ինտեգրելով գրավել Ջավախքը: Մենք կարող ենք հասկանալ եվրոպացիներին, որոնց համար նոր ազգերի ծուլումը, կներեք՝ ինտեգրացիան, սեփական գոյատևումը երկարաձգելու վերջին միջոցն է:

Բայց մենք հրաժարվում ենք հասկանալ այն հայանուն գործիչներին, որոնք հայ ժողովրդին առաջնորդում են դեպի ազգերի եվրոպական գերեզմանոց:

Չկա ավելի մեծ գավառամտություն, քան եվրոպական փայլուն փաթեթավորմանը խաբվելը և այդ ազգերի թշվառությունը չտեսնելը: Ծիծաղելի և միաժամանակ տխրեցնող է, երբ այդպիսի մոլորյալներն իրենց ավելի զարգացած, տեղեկացված են երևակայում ու ինտեգրացիայի մասին դատարկաբանություններով փորձում են իրենցից շատ ավելի իմաստուն ժողովրդին խելք սովորեցնել:

ՍԱՐՏԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՔԿԵ. ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆԵՐԿԱՊՆԱԿ

Ընդդիմադիր մեկնաբանություն

«Հայաստանում տեղի ունեցավ ազգային պետական դավաճանություն: Եվ աննախադեպ էր այն լկտի ցինիզմը, որով իշխանությունը կեղծեց հանրաքվեն»: «Այսօր կարող ենք արձանագրել, որ Հայաստանում սահմանադրական փոփոխությունները չեն անցել, ժողովուրդը չի մասնակցել այդ հանրաքվեին և ընդդիմության կոչով բոյկոտել է»: Այսպիսին էին ընդդիմության առաջնորդների մեկնաբանությունները:

Նրանց լրացում է մամուլը. «Հանրաքվեի արդյունքների հայտարարած կեղծ թվերը գերազանցեցին նույնիսկ ամենահամարձակ կանխատեսումները: Մասնակիցների հայտարարված թիվը շատ ավելին էր, քան վերջին բոլոր ընտրությունների ժամանակ: Դրանց կեղծ լինելն ավելի քան ակնհայտ էր ընտրատեղամասերում տիրող դատարկության ֆոնի վրա: Արդյունքում իշխանությունները հայտնվեցին հիմար վիճակում: Նախապես ակնհայտորեն պլանավորված «թվանկարչությունը», որը կանգ չառավ բոյկոտի պայմաններում՝ աննկարագրելիորեն զավեշտալի էր: Սա ապացուցեց ընդդիմության բոյկոտի ճիշտ լինելը, եթե ժողովրդին կոչ արվեր մասնակցել հանրաքվեին և «ոչ» քվեարկել, այդ դեպքում շատ հեշտ կլինեք «ոչ»-երը «այդ» դարձնելը և իշխանությունները այսքան ծիծաղելի դրության մեջ չէին հայտնվի»:

Իշխանական մեկնաբանություն

«Հանրաքվեն անցել է նորմալ, ժողովուրդը մասնակցել է աննա-

խադեպ ակտիվությամբ»: «Որևէ բան վիճարկելու համար պետք է փաստեր բերվի, եթե համապատասխան փաստեր և փաստաթղթեր ներկայացվեն, այդ ամենը լրջորեն կքննարկվի և համարժեք բացատրություն և քայլեր կձեռնարկվեն»: «Հանրաքվեի արդյունքները ադեկվատ են քարոզարշավի արդյունքներին»: Այսպես էին արտահայտվում իշխանավորները: Իսկ Սերժ Սարգսյանը գրեթե խորհուրդ տվեց ինքնասպանություն գործել այն ընդդիմադիրներին, որոնք գնում, կանգնում են հրապարակում, իսկ նրանց կոչին զոնե հազար մարդ չի արձագանքում:

Մեր մեկնաբանությունը

Թե՛ իշխանությունները, թե՛ ընդդիմությունը իրենց մեկնաբանություններում ճիշտ են: Ժողովուրդը իսկապես արհամարհեց նոյեմբերի 27-ի շուրջ: Բայց նա արհամարհեց նաև «բոյկոտը»: Իշխանությունները, իհարկե, խայտառակվեցին, չկարողանալով իրենց ստախոսությունը քողարկել ճշմարտաման փաստերով, բայց ընդդիմությունն էլ անգոր եղավ կազմակերպել զոնե մեկ, քիչ թե շատ մարդաշատ հանրահավաք: Այսօր նա չի կարող պարծենալ, թե իր հեղինակությունը իշխանություններինից ավելին է:

Արդյունքում՝ Հայաստանի Հանրապետությունը չունի նոր սահմանադրություն, քանի որ այն փաստորեն ընդունված չէ: Միաժամանակ այն ակամա ազատվեց հին սահմանադրությունից, որը բացառված չէ, որ նույնպես

կեղծիքներով էր ընդունված: Սա ոչ մի վատ բան չի նշանակում, որովհետև մեր ժողովուրդը հազարամյակներ է արարել առանց սահմանադրության:

Միաժամանակ ավելի քան ակնհայտ դարձավ, որ թե՛ իշխանությունը, թե՛ ընդդիմությունը բացարձակապես չեն վայելում ժողովրդի վստահությունը: Չնայած ծախսված աստղաբաշխական գումարներին իշխանություններին այդպես էլ չհաջողվեց համազգային քվեարկության պատրանք ստեղծել: Օպերայի շրջակայքում հսկում կազմակերպելու վերաբերյալ ենթադրաբար ամենահեղինակավոր ընդդիմադիր առաջնորդների կոչերին ցերեկն արձագանքում էին միայն մեկերկու հազար մարդ, իսկ գիշերը՝ մի քանի տասնյակ: Այսօր կարելի է ավելի վստահորեն խոսել քաղաքական առաջնորդների սերնդափոխության անհրաժեշտության մասին, ինչպես նաև քաղաքական հարցադրումների շրջանակը վերանայելու և դրանցում ազգային շեշտադրումը ուժեղացնելու մասին: Եթե մոտ կամ հեռու ապագայում իսկապես հանդես գա երիտասարդ ազգային ընտրանի, ապա սահմանադրության և տարբեր ընտրությունների կեղծվածությունը նրանց իրավական և բարոյական հիմք կտա չսահմանափակվելու գործող սահմանադրությամբ և նրա վրա հիմնված օրենսդրությամբ՝ արհամարհելով գործող վարչախմբի իշխելու իրավունքը: Սա թերևս նոյեմբերի 27-ի հանրաքվեի գլխավոր արդյունքն է:

ՆԱՏՕ-ն պատրաստվում է գալ Դարաբաղ

«ՆԱՏՕ-ն պատրաստ է իր խաղաղապահ ուժերը տեղակայել Զարավային Կովկասում, եթե դա անհրաժեշտ լինի, և այդ համատեքստում Զյուսիսատլանտյան դաշինքի համագործակցությունն ԵԱՀԿ-ի հետ շատ կարևոր է»: Այս մասին նոյեմբերի 9-ին հայտարարել է Զարավային Կովկասում ՆԱՏՕ-ի կապի սպա Ռոնուալդս Ռաժուկը: Նա նաև նշել է, որ խաղաղապահ ուժերի տեղակայման վերջնական որոշումը պետք է կայացնեն հենց հակամարտող կողմերը:

ԵԱՀԿ խաղաղապահ առաքելության ներկայացուցիչները, հակամարտող կողմերի համաձայնության գալու դեպքում, պատրաստ են անմիջապես գործի անցնել: Այս մասին հայտարարեցին Մինսկի խմբի համանախագահներն Երևանում: Այդ առաքելության 7 եվրոպացի, 1 վրացի և 1 թուրք անդամներն Ադրբեջանում արդեն ուսումնասիրում են դարաբաղյան շփման գծի երկայնքով իրենց տեղակայման պայմանները:

Հայ-ադրբեջանական շփման գծում ավելի քան 11 տարի է, խաղաղ է, խաղաղապահ զորքերն այնտեղ անելիք չունեն: Բացառությամբ, եթե նրանք չեն պատրաստվում ստեղծել մի այնպիսի իրավիճակ, որը կարողացնի իրենց ներկայությունը: Ինչո՞ւ: Ո՞ւմ է դա պետք: Պատճառը հենց նրանումն է, որ ՆԱՏՕ-ն որոշել է ուժեր տեղակայել Զարավային Կովկասում, ոչ թե՛ հայ-ադրբեջանական շփման գծում, այլ հենց՝ Զարավային Կովկասում: Հետևաբար նպատակը տարածաշրջանային է, իսկ Դարաբաղյան հակամարտությունն ընդամենն առիթն է: Ուրեմն ինչո՞ւ են ՀՀ որոշ իշխանավորներ այդքան շահագրգիռ խաղաղապահներ հրավիրելու հարցում:

Ի՞նչ կապ ունի Թուրքիան

Նոյեմբերին Ստիվեն Մանը, որ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի անդամների կազմի համանախագահն է, ադրբեջանական ընտրություններից հետո, Բաքվից Անկարա է մեկնել և Թուրքիայի արտգործնախարար Աբդուլլա Գյուլի հետ մտքեր է փոխանակել: Լեռնային Դարաբաղի հիմնահարցի շուրջ: Նա ընդգծել է հիմնահարցի կարգավորման դրական տեղաշարժը և Թուրքիայի շատ կարևոր դերակատարությունը տարածաշրջանում: Իսկ Եվրախորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահ Ռենե վան դեր Լինդենը, նույնպես գտնվելով Անկարայում, Թուրքիային գլխավոր դեր է վերապահել իր հարևան հարավկովկասյան տարածաշրջանի աշխարհաքաղաքական հիմնախնդիրների լուծման գործում:

Տպավորություն է ստեղծվում, որ Թուրքիան Մինսկի խմբի նույնքան կարևոր անդամ է, որքան նրա համանախագահները, և Դարաբաղյան կարգավորման ծրարագիրը դա հենց Թուրքիայի կողմից տարածաշրջանի առաջնորդությունը ստանձնելու ծրագիրն է:

Եվրոպադարաբաղյան հույսեր - 2006

Վերջին շրջանում բոլոր եվրոպական կառույցների գլխավոր պաշտոնյաները հասցրեցին հայտարարություններ անել այն մասին, որ 2006թ. Դարաբաղյան կարգավորման համար հիանալի տարի է և իրենք լիա-հույս են, որ կողմերն այդ առիթը բաց չեն թողնի: Նման հույսով են ապրում նաև Թուրքիայում: Ն.Շենսոյի խոսքերով, «Թուրքիան ողջունում է իր հարևաններ Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև բանակցություններում զբրանցված առաջընթացը և հույս ունի, որ ճեղքում կտեսնի 2006թ.-ին»:

Իսկ ըստ «Հայկական ժամանակի», ԵԱՀԿ-ն կարծես առանձնապես դժգոհ չմնաց, որ Քոչարյանը կազմակերպությանը չհրավիրեց հանրաքվեն վերահսկելու, և պատճառն այն է, որ նրանից ակնկալվում է մինչև 2006 թ. լուծել Դարաբաղի հարցը: Ընդ որում, նոր սահմանադրությամբ Ռոբերտ Քոչարյանին հնարավոր չի լինի պատասխանատվության կանչել դրա համար:

Իսկ Լոնդոնում համաձայն չեն

Հակառակ կարծիքին է Լոնդոնյան հեղինակավոր վերլուծական կենտրոններից մեկը՝ IISS-ը: «Նոյան տա-պանը» հաղորդում է, որ այդ կենտրոնն, իր հայտնի «Ռազմական հաշվեկշիռ 2005-2006» տարեգրքում, զբ-րում է, որ Լեռնային Դարաբաղի հիմնախնդիրը գերա-կայում է Հայաստանի և Ադրբեջանի քաղաքական կյան-քում, չնայած որ, Մինսկի խումբը դեռևս չունի համար-ժեք միջոցներ հակամարտության վերջնական կարգա-վորմանը հասնելու համար: Բաքուն հիմնական շեշտը դնում է ԼՂԻՍ անիրական դարձած սահմաններից դուրս գտնվող տարածքները ետ բերելու և ադրբեջանական բնակչությանը վերադարձնելու համար: Սակայն նա հաշվի չի առնում, որ իրողություններն այդ վիճելի տա-րածքներում շատ են փոխվել, կայացել են քաղաքա-կան և սոցիալական կառուցվածքներ՝ անց են կացվել ընտրություններ:

Եթե ազատագրված տարածքներում իրողու-թյուններն այդքան փոխվել են և դրանք Ադրբեջանին հանձնելն այլևս իրատեսական չէ, այդ դեպքում հարց է ծագում, թե ինչո՞ւ են ՀՀ որոշ, այսինքն նույն իշխանա-վորներն անդադար և հրապարակային դրանցից հրա-ժարվում:

Ճանաչել Դարաբաղը

Վերջերս Ռոբերտ Քոչարյանը սպառնաց Բաքվին ճանաչել ԼՂՀ անկախությունը, եթե նա չընդունի դարաբաղյան կարգավորման հերթական առաջարկը:

Սա տարօրինակ է, քանի որ Ադրբեջանին այդ տարբերակն ավելի քան ձեռնտու է: Զե՞ որ նա, առանց կրակոցի, երկու փուլով ստանում և թրքական տարրով բնակեցնում է Արցախի գրեթե 8 հազ. քառ. կմ տարածք, այդպիսով նորից շրջափակում է Կալբալուրդի գծած Ստեփանակերտի մարզը, և այդ ամենի դիմաց միայն պարտավորվում է թողնել, որ հայերը ազատ երթևեկեն Երևանից Ստեփանակերտ ու առանց մաքսատուրքի առևտուր անեն: Չավելի է, բայց ստացվում է, որ պաշտոնական Երևանը վերջնագիր է ներկայացնում, որպեսզի Բաքուն ստիպված ընդունի այս բանկազին նվերը: Էլ ավելի զավեշտական են այն մեկնաբա-նությունները, որ նման դեպքերում տալիս են Երևանյան քաղաքագետները: Բերենք մի տիպական օրինակ:

Հայաստանի կողմից ԼՂՀ անկախության փաստի ճանաչումը կհանգեցնի միանգամայն վատ հետևանք-ների: Եթե Հայաստանը գնա այդ քայլին, ապա՝ դա կը-նշանակի, որ Հայաստանը դուրս է գալիս բանակցային ֆորմատից: Իսկ եթե մինչ այդ Հայաստանը համա-ձայնվել է մասնակցել բանակցություններին, ապա դա ենթադրում է, որ մենք համաձայնվել ենք փնտրել այլ լուծումներ, բացի անկախությունից: Մինչդեռ այսօրվա բանակցային ձևաչափի ինստիտուտի պահպանումը պատերազմը բացառող ինստիտուտներից մեկն է:

Դա կնշանակի հրաժարվել եվրոպական ինտեգրա-ցիայից, քանի որ այդ քայլով Հայաստանը, ըստ էության, կխախտի իր ստանձնած հակամարտությունը խաղաղ ճանապարհով լուծելու պարտավորությունը:

Դա կնշանակի, որ Հայաստանը միանձնյա որոշում է Դարաբաղի կարգավիճակը և արդեն բանակցելու խնդիր չունի: Մենք Ադրբեջանին առիթ կտանք ավելի հիմնավոր դարձնել իր պատերազմական հռետորիկան և իսպառ կդռնանք ազդեստրի պիտակը կրող:

Երանի թե Հայաստանն իսկապես դուրս գար բանակցային գործընթացից, որը երբեք որևէ լավ բան չի խոստացել, և միանձնյա որոշեր Արցախի հետ կապված բոլոր հարցերը: Առավել ևս դա պետք էր անել, եթե որևէ բանակցություն ի սկզբանե ենթադրում է անընդունելի զիջումներ: Ինչ վերաբերում է պատե-րազմին, ապա զիջումների պատրաստակամությունը այն կանխելու լավագույն ձևը չէ:

Վաֆա Գուլիզադեն, իր հերթին, հայտարարել է, որ Հայաստանը չի համարձակվի ճանաչել Դարաբաղի անկախությունը:

Թերևս պետք է ընդունենք, որ ադրբեջանցին ճիշտ

է: Հայաստանում իշխող խմբակը վաղուց արդեն չի կատարում քայլեր, որոնք չեն արժանացել Մինսկի խմբի հավանությանը, և այս հայտարարությունը պետք է դիտարկել որպես Ադրբեջանի դեմ կիրառվող միջազգային ճնշման օրինակ: Սակայն ՀՀ նախագահի հայտարարությունը կարող է ունենալ ևս մեկ բացատրություն: Երբ իշխանական առանձին գործիչների հանձնարարված է հանրությանը ներկայացնել նախապատրաստվող պայմանագրի խայտառակ մանրամասները, նույն ժամանակ երկրի առաջին դեմքը զբաղվում է հայրենասիրության իմիտացիայով: Ո՛վ կհավատա, թե Ռոբերտ Քոչարյանը պատրաստվում է տարածքներ հանձնել, եթե նախօրյակին նա պատրաստվում էր պաշտոնապես ծանայել ԼՂՀ անկախությունը:

Իսկ վերջերս նույն ոգով ԼՂՀ անկախությունը ճանաչելու ուղղությամբ միջազգային լրբքինգ կազմակերպելու մասին հայտարարեց Արմեն Ռուստամյանը (ՀՀԴ, ԱԺ արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի նախագահ), երբ նրան հարցրին, թե ինչ սահմաններով եք ուզում, որ ԼՂՀ-ն ճանաչվի, նա պատասխանեց, որ այդ սահմանները վաղուց հայտնի են (այսինքն առանց ազատագրված տարածքների):

Ղուկասյանը մերժեց

Դեկտեմբերի 16-ին «Իրավունքը» գրում է, որ Մինսկի խմբի համանախագահները հերքեցին Արկադի Ղուկասյանի այն պնդումը, որ կարգավորման վերաբերյալ առաջարկներն իրենք ներկայացրել են բանավոր, ու Յուրի Մերգլյակովն ասաց, որ բոլոր առաջարկությունները գրավոր ներկայացվել են Արկադի Ղուկասյանին: Սակայն ինչպես տեղեկացանք դիվանագիտական մի աղբյուրից, որը հասկանալի պատճառներով չենք բացահայտում, համանախագահների առաջարկությամբ Արցախը ստանալու է անկլավային կարգավիճակ, և անգամ Լաչին ու Շուշի են վերադառնալու աղբյուրների փախստականները: Մեր աղբյուրի տեղեկացմամբ, Արցախի և ՀՀ-ի ցամաքային կապի ապահովման ոչ մի երաշխիք համանախագահները չեն ներկայացնում, ու հատկապես այդ հանգամանքը շարժել էր Արկադի Ղուկասյանի գայրույթն ու հիասթափությունը:

Սակայն այս մերժումով Ղուկասյանն ուժեղ հակասության մեջ է մտնում Սերժ Սարգսյանի հետ, որի ճնշմանը դիմանալու համար, նրան ծանրակշիռ թիկունք է անհրաժեշտ:

Վանդալիզմ Նախիջևանում

Թեհրանում Հայաստանի դեսպանությունն անագնգ է ստացել Իրանի Ատրպատականի Հայոց թեմից (Թեհրան), որ մտո մի քանի տասնյակ ադրբեջանցի զինվորներ, ներխուժելով Արաքսի ափում գտնվող Հին Ջուղայի գերեզմանատուն, հսկա մուրճերով, բահերով և ծանր տեխնիկայով զինված ջարդուփշուր են անում հայկական խաչքարերը, որոնք դեռևս կանգուն են մնացել 2002թ. ադրբեջանցիների մանատիպ վայրագություններից:

Հետաքրքիրն այն է, թե ինչու դա տեղի ունեցավ Մինսկի խմբի այցելության նախօրյակին, նկարահանվեց իրանցի սահմանապահների կողմից և ՀՀ արտգործնախարարին տրամադրվեց համանախագահների՝ Երևանից Բաքու թռչելու օրը:

* * *

Հիշո՞ւմ եք Ֆրանսիայում վառվող մեքենաները

«Առավոտն» իր նոյեմբեր 15-ի խմբագրականում փորձում է զուգահեռներ անցկացնել Ֆրանսիայի և Հայաստանի միջև ու, մեղմ ասած, իր հիվանդագին մտավարժանքներով չափն անցնում է: Թերթը Հայաստանի համար էլ է կանխատեսում «զագագած ամբոխ

դառնալու» նույնպիսի հեռանկար, ճիշտ է, ոչ թե էթնիկ, այլ սոցիալական պառակտվածության պատճառով: Իբր թե համերներ և դոյակներ տեսնող չքավոր հայերի սրտում թշնամանք ու ատելություն է կուտակվում, որը վաղ թե ուշ պիտի ժայթքի ֆրանսիական օրինակով:

Խմբագրականը գրողը փաստորեն չի էլ հասկացել, որ ֆրանսիական քաղաքներում մեքենա հրկիզողները բոլորովին էլ ֆրանսիացիներ չեն և երբեք «Եվրոպական արժեքների» հետևորդներ չեն եղել: Էլ ուր մնաց, թե նա նկատի, որ կատարվածը ֆրանսիացիներից Ֆրանսիան խլելու վաղուց կանխատեսված պատերազմի սկիզբն է արդեն: Չուզահեռը բացարձակ անտեղի է նաև այն պատճառով, որ իսկական հայր կործանելու բնագոյ ուղակի չունի: Նա ավելի շուտ խղճում է, քան թե նախանձում դոյակատերերին, իսկ նրանց ունեցվածքի նկատմամբ պարզապես անտարբեր է: Գիշտ է, հային ցավ է պատճառում անարդարությունը և արդարություն հաստատելու իր անկարողությունը, բայց դա ոչ թե ատելություն է ծնում, այլ հուսահատություն՝ ծեղերի, և պատասխանատվության զգացում ու գործելու պահանջ՝ երիտասարդների մոտ:

Իսրայելցիները ճանաչում են

Նոյեմբերին Ծիծեռնակաբերդ այցելելով, Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչելու մասին հայտարարություն է արել Իսրայելի գլխավոր ռաբբին: Իսրայելցիների դիրքորոշման փոփոխություններից բացի, այս հայտարարությունը հետաքրքրական է որոշ ենթատեքստով: Ծանաչելով թուրքերի կատարածը և բախտակցության զուգահեռ անցկացնելով հայերի և հրեաների միջև, կարծես թե, փորձ է արվում պատասխանատվությունից ազատել նույն ցեղասպանության հրեա կազմակերպիչներին և պատասխանատու համարել միայն գործիքին: Հրեաների դիրքորոշման հանկարծակի փոփոխությունը հուշում է, որ այսօր էլ գոյություն ունի մի միջազգային ծրագիր՝ հայերի, միզուցե նաև թուրքերի հետ կապված: Ի դեպ, հետաքրքրական է, թե այդ ծրագրում ի՞նչ մասնակցություն ունի ռաբբին այցը կազմակերպող Արա Աբրահամյանը:

Լիտվացիներն էլ ճանաչեցին

Լիտվայի Սեյմի 2005թ. դեկտեմբերի 15-ին ընդունած բանաձևը, դատապարտելով 1915թ. իրադարձությունները, կոչ է անում Թուրքիային ճանաչել Հայոց ցեղասպանության փաստը:

Այս հերթական ճանաչումը ևս մեկ անգամ հաստատում է, որ Հայոց ցեղասպանության խնդիրը դադարել է հայկական հարց լինելուց և հիմա եվրոպացիների կողմից այն ընդամենը շահարկվում է որպես Թուրքիայի անդամակցությունը կասեցնող հանգամանք: Լավ է սա մեզ համար, թե՛ վատ:

Արդյոք ցեղասպանության ճանաչումը նաև նշանակո՞ւմ է, որ եվրոպացիները նաև պահանջելու են Արևմտյան Հայաստանը հանձնել հայերին: Ակընհայտ է, որ այդպիսի պահանջը կհակասեր տարածքային ամբողջականության հայտնի սկզբունքին: Իսկ առանց հողային պահանջի, ի՞նչ արժի մեզ համար ցեղասպանության ճանաչումը: Կարծես թե ժամանակն է, որ հայ ժողովուրդը հստակեցնի, որ ցեղասպանության ճանաչման միակ իմաստը Հայրենիքի վերադարձն է, և արգելի ցեղասպանության հարցի շահարկումը թուրք-եվրոպական հարաբերություններում:

* * *

Ինչու՞ է մեզ խանգարում Կարս-Ախալքալաքը

Վերջին ամիսներին հաճախակի է քննարկվում նաև Կարս-Ախալքալաք երկաթգծի շինարարության հարցը: Հայաստանի դիվանագիտությունը փորձում է անել

ամեն ինչ, որպեսզի այդ երկաթգիծը չկառուցվի և փոխարենն օգտագործվի Կարս-Գյումրի-Թբիլիսի երկաթգիծը: Մասնավորապես Սևծովյան տնտեսական համագործակցության փաստաթղթում հաջողվեց համոզել անդամ երկրներին՝ գործող երկաթգիծն օգտագործելու նպատակահարմարությունը: Միաժամանակ թուրքիանը, Վրաստանը և Ադրբեջանը շարունակում են համառել Հայաստանը շրջանցելու իրենց նպատակի մեջ: Վիճահարույց երկաթգծի գործարկման իմաստը Բաքուն Անկարայի հետ կապելն է: Հայաստանի ղեկավարների շահագրգռությունն այս ծրագրում տարածաշրջանային տնտեսական ծրագրերում մասնակցելու հնարավորությունն է: Սակայն, ինչպես տեսնում ենք այդ ծրագրերը պանթուրքական ուղղություն ունեն: Արդյո՞ք ՀՀ իշխանությունների նպատակը թուրքա-Ադրբեջան հաղորդակցությունը մասամբ վերահսկելն է, կամ Ջավախքի տարածքում թուրք-վրացական հիմնավորման այս հավելյալ միջոցը բացառելը, թե՞ համաթուրանական տնտեսական գոտում Հայաստանը նույնպես ինտեգրելու ցանկությունը:

Հրամանատարների բաց նամակը

Արցախյան պայքարին մասնակցած հրամանատարները՝ զեներալ-մայոր Արկադի Թադևոսյանը, Արկադի Կարապետյանը և Ժիրայր Սեֆիլյանը, Արցախյան պատերազմի կամավորականների անունից բաց նամակով դիմել էին Վրաստանի նախագահ Միխայիլ Սահակաշվիլուն: Նրանք մտահոգիչ են համարում վերջին շրջանում Ջավախքից ստացվող լուրերը: «Դրանք վկայում են, այն մասին, որ վրացական կառավարությունը որդեգրել է գործադրում է տեղի հայ բնակչությանն իր բնօրրանից դուրս մղելու ծավալուն ծրագիր: Հանդիպելով հայ բնակչության բնական հակազդեցությանը, իշխանությունն արդեն մի քանի անգամ փորձել է անցնել ուժային մեթոդների: Վրացական պետության տարածքում հակահայ գործողությունների հետագա ծավալումը լրջորեն կվնասի հայ-վրացական հարաբերություններին, որոնք, ցանկության դեպքում, կարող էին շատ ավելի բարեկամական լինել»: Հրամանատարները սթափության կոչ են ուղղում պաշտոնական Թբիլիսիին և զգուշացնում, որ ուժային մեթոդները, ինչպես ցույց է տալիս համաշխարհային փորձը, կարող են առաջացնել ոչ ցանկալի զարգացումներ:

Վրացական «սառնասիրտ և օբյեկտիվ» կարծիք

Վերջերս Թբիլիսիում հայոց թեմի ներկայացուցիչները հարց բարձրացրին Վրաց ուղղափառ եկեղեցու կողմից հայկական եկեղեցիները սեփականացնելու մասին: «168 ժամ»-ը որպես հայտնի գիտնական և փայլուն պատմաբան է ներկայացնում Մարիկա Լորդկիպանիձեին ու կարծում է, որ նա քչերից մեկն է, որ կարող է սառնասիրտություն պահպանել, օբյեկտիվ գնահատական տալ ստեղծված իրավիճակին: Թերթը մեջբերում է նրան. «Հայերը Վրաստանում իսկապես շատ եկեղեցիներ են ունեցել: Բայց այսօր խոսքն ավելի քան 600 եկեղեցիների մասին է, որոնք իբրև թե կառուցել է հայ համայնքը: Այս թիվը խիստ չափազանցված է: Այդ դեպքերում հարց է ծագում՝ իսկ որտե՞ղ էին վրացիները: Առանց կոնկրետացնելու՝ կարող են ասել, որ ցուցակում նշված եկեղեցիներից մի քանիսն իսկապես հայկական են եղել, իսկ մի քանիսը՝ վրացական, բայց որոշ ժամանակ ինչ-ինչ հանգամանքների պատճառով դրանք անցել են հայերի ենթակայության տակ... Պետք է հարցը լուծել առանց ավելորդ հուզակա-

նության: Եվ ամենակարևորը տեղի բնակչությունը տարածաշրջանին ինքնավարություն տալու հարց է բարձրացնում: Այս հայտարարության կողքին հայտնվեց մի նամակ՝ ուղղված Միխայիլ Սահակաշվիլուն, որ ստորագրված է Ղարաբաղյան պատերազմի մի խումբ վետերանների կողմից, և որտեղ ոչ այնքան ընդունելի տոնով խոսվում է «Ջավախքի հայերի նկատմամբ ճնշումների մասին»: Չեմ ուզում ուշադրություն բևեռել այն բանի վրա, որ համաձայն միջազգային տերմինաբանության՝ այդ շրջանն ամեն դեպքում Ջավախքի է կոչվում, ոչ թե Ջավախք: Իսկ այդ ի՞նչ վետերանների խումբ է: Մի՞թե դա չի նշանակում միջամտել հարևան անկախ հանրապետության ներքին գործերին, եթե չասենք, որ դա պարզապես սովորական լկտի սադրանք է: Իսկ օբյեկտիվորեն տարածաշրջանում իրավիճակը դեպի լավն է փոխվում: Վրաստանի իշխանությունները բավականին շատ խնդիրներ ունեն այլ շրջաններում, ամերիկյան 300 մլն. անոց գրանտի հիմնական մասն ուղղել են հենց Մեցխեթ-Ջավախքիին՝ ճանապարհները վերականգնելու և մյուս կոմունիկացիաները կարգի բերելու նպատակով: Սահակաշվիլին կարգադրել է, որ բանակի համար պարենը զնվի հենց այս տարածաշրջանից, իսկ տեղի մարմիններին թույլատրված է ներքին գործավարությունը մասամբ հայերենով վարել:

Արդեն Արծրունու պատասխանը Վահան Հոնհաննիսյանին

Արդեն որերորդ անգամն է, որ Ջավախքում Վրաստանի իշխանությունների կամայականությունները հանդիպում են տեղի հայության արժանի հակազդեցությանը: Հերթական, մաքսակետի միջադեպից հետո մեկ-երկու գործիչներ երևանում և Ախալքալաքում, խանդից կամ թուլամորթությունից մղված, անբարո մեղադրանքներ հնչեցրեցին ժողովրդական ընդվզման մասնակիցների հասցեին: Չափն անցավ, մանավանդ, Վահան Հոնհաննիսյանը: Նա Վրաստանում գործող, սույն դեպքի հետ առնչվող «հայկական հասարակական կազմակերպությունների ակտիվիստների որոշակի մասին» մեղադրեց Վրաստանի հատուկ ծառայությունների հետ առնչություններ ունենալու մեջ: Բոլորս էլ գիտենք, թե ՀՀ իշխանության մաս կազմող դաշնակցական որոշ առաջնորդներ ինչպիսի խանդով են վերաբերվում, երբ ինչ-որ մեկն իրական քայլեր է ձեռնարկում Հայ դատի ճակատներից մեկի, տվյալ դեպքում՝ ջավախահայությունը ներկա անելանելի վիճակից դուրս բերելու ուղղությամբ: Միայն սեփական հանցավոր անգործությունն ու քաղաքական երկչոտությունն արդարացնելու պատճառով են հնչում այդպիսի էժանագին մեղադրանքները: Դրանց անհիմն լինելն ակնհայտ է: Միակ սադրանքն այստեղ «հայերին ինտեգրելու» կամ դուրս մղելու վրացական իշխանությունների կողմից իրականացվող եւ արդեն բացահայտ դարձած ծրագրերն են: Պարզապես Ջավախքում դանակը ոսկորին է հասել ու ջավախահայությունն ոտքի է կանգնել, որպեսզի տեր կանգնի իր երկրամասին եւ արժանի հակահարված տա այդ ծրագրերին: Պատմությունը միշտ էլ փաստել է, որ իրական գործակալները հենց ուրիշներին, հատկապես, ժողովրդից ծնված առաջնորդներին գործակալության մեջ մեղադրողներն են լինում: Նման սադրիչ հայտարարությունները վնասում են ջավախահայության դատին, եւ դրանց հեղինակները, ուշ թե շուտ, պատասխան կտան հայ ժողովրդի առջև:

ԽՈՐԵՆԱՑՈՒ ԵՎ ՍԵՐ ՈՂԲԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀԵՏԱՍՏԱՑՈՒՄ ՍԵՒՆԵՐ

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄ թիվ Ա դեկտեմբեր 2005

«Ոսուցիչները՝ տխմար ու ինքնահավան, իրենք իրենցից պատիվ գտած և ոչ աստօուց կոչված, փողով ընտրված և ոչ սուրբ հոգով. ոսկեսեր, նախանձոտ, թողած հեզությունը, որի մեջ աստված է բնակվում, և գայլ դարձած գիշատում են իրենց հոտը: Կրոնավորները՝ կեղծավոր, ցուցամոլ, սնափառ, պատվասեր, քան աստվածասեր: Վիճակավորները՝ հպարտ, դատեր սիրող, դատարկախոս, ծուլ, գիտություններն ու վարդապետական գրվածքներն ասող, առևտուր և կատակերգություն սիրող: Աշակերտները՝ սովորելու մեջ ծուլ, սովորեցնելու մեջ փութաջան, որոնք դեռ չսովորած՝ աստվածաբան են: Ժողովրդականները՝ ամբարտավան, ստահակ, մեծախոս, աշխատանքից խուսափող, արբեցող, վնասագործ, ժառանգությունից փախչող: Զինվորականները՝ անարի, պարծենկոտ, զենք ատող, ծուլ, ցանկասեր, թուլամորթ, կողոպտիչ, գինեմոլ, հելուզակ, ավազակների բնութենակից: Իշխանները՝ ապստամբ, գողերին, գողակից, կաշառակեր, կծծի, ժլատ, ազահ, հափշտակող, աշխարհավերող, աղտեղասեր, ծառաներին համամիտ: Դատավորները՝ տմարդի, սուտ, խաբող, կաշառակեր, իրավունքը չպաշտպանող, անհաստատ, հակառակող: Եվ առհասարակ սերն ու ամոթն ամենքից վերացած»:

Պատմահայր Խորենացու «Ողբի» այս տողերը մեր օրերում հաճախ են մեջբերվում: Տպավորիչ է նրանում շարադրվածի նմանությունը մեր օրերի իրականությանը: Նման են նույնիսկ պատճառները: Խորենացին ասում է. «Որովհետև տիրեցին խստասիրտ ու չար թագավորներ, որոնք ծանր, դժվարակիր բեռներ են բարձրում, անտանելի հրամաններ են տալիս»:

Մենք էլ ենք մեղադրում մերօրյա «թագավորներին» ու նրանց անընդունելի կառավարումը: Սակայն ո՞րն է այն եզրակացությունը, որ պետք է քաղենք հեռավոր դարերի միջև առկա այս նմանությունից: Չէ՞ որ բնական հարց է առաջանում, թե միգուցե հենց ա՞յս է իրերի դրվածքն աշխարհում և մենք չենք կարող այն որևէ կերպ փոխել: Կամ, միգուցե, սրանք հատկապես հայ ժողովրդին բնորոշ և դարից դար փոխանցվող որակներ են, որոնցից երբեք չենք կարողանալու ձերբազատվել: Թե՞ կա մի ուրիշ պատասխան...

Ի դեպ, Խորենացին վկայակոչում է ևս մեկ պատճառ. «հավատը ծախվում է այստեղի ու-

նայն կյանքի համար, ... Աստվածապաշտությունը մոռացված է, դժոխքի ակնկալություն»:
Նույնը կարող ենք ասել և մենք՝ մեր օրերի մասին: Սակայն չշտապենք:

Խորենացու պես մենք էլ այսօր համազգային ինքնաքննադատության մեջ շատ խիստ ենք: Քննադատությունն այդ, իհարկե, հիմնավոր է, ինչպես Խորենացու, այնպես էլ մեր օրերում: Սակայն մի՞թե նույն մեղքի մեջ չէ համայն մարդկությունը, բոլոր մյուս ազգերը: Ինչո՞ւ նրանք, զոնե մեր կեսի չափ, չեն դատափետում իրենց նույնքան ինքնահավան ուսուցիչներին ու ցուցամոլ կրոնավորներին, ելուզակ գինվորականներին ու գող իշխաններին:

Ավելին, արևմտյան քաղաքակրթությունն օրինականացրել և կանոնակարգել է բոլոր այս արատները: Նրանց դատավորները հիմա նույնքան տմարդի են, սակայն՝ օրենքի տառին համաձայն: Իսկ «ժողովրդականները ժառանգությունից փախչում են» կամավոր՝ արբած իրենց տրված «մարդկային կեղծ իրավունքներով ու ազատություններով»: Ուսուցիչներն էլ իրենց «տխմար ինքնահավանությունը» քողարկում են հեղինակավոր ու թանկարժեք համալսարաններից ստացած դիպլոմներով: Արևմուտքը ոչ միայն չի գիտակցում իր բազում մեղքերը, այլև դրանք ներկայացնում է որպես առաքինություն և փորձում պարտադրել ամբողջ աշխարհին: Ինքն էլ հավատալով դրան, բազմապատկում է մեղքերը և օրեցօր մոտենում կործանման:

Ի տարբերություն Արևմուտքի, Արևելքում մարդու ստեղծած արհեստական օրենքը չի աստվածացվել, բայց դրանից աստվածային օրենքներն ավելի հարգված վիճակում չեն: Հաճախ կարելի է տեսնել, թե ինչպես են դրանք բացահայտ արհամարհվում տարբեր բռնապետների կողմից, կամ թե ինչպես են կրոնական դոգմաներով քողարկվում տարրական վայրագությունները: Եվ դա ընդունվում է որպես շատ բնական երևույթ:

Այստեղ մեզ թույլ տանք մի կարևոր դիտարկում՝ Խորենացու ասածը ճիշտ է առանց բացառության բոլոր ժողովուրդների համար, սակայն «Ողբը» գրել է հայոց պատմահայրը: Եվ այսօր էլ հայն է միայն, որ այդքան սուր է գիտակցում իր մեղավորությունը: Հետևաբար Հայր, ի տարբերություն շատ ուրիշ ազգերի, դեռ պահպանում է փրկվելու ինչ-որ հնարավորություն:

«Ազատագրում» ազգային քաղաքական պարբերական, ծավալը 3 մամուլ, տարածվում է անվճար հասցեն՝ Երևան, Հանրապետության փող. նրբ. 31, հեռ.՝ 516168, 522128, էլ. հասցե՝ azatagram@netsys.am